

PRACOWNIA
KONSERWACJI
ARCHITEKTURY
MALARSTWA
I RZEŹBY

RESTAURO Sp. z o.o.
ul. Wola Zamkowa 6
87-100 Toruń
+48 56 / 621-12-40
restauro@restauro.pl

www.restauro.pl

Kwatera grobowa rodu Chełmickich Cmentarz parafialny w Skrwilnie

Projekt konserwatorski

Główny projektant: Sławomir Musiela

Zespół: Izabela Brzostowska, Małgorzata Dobrzyńska-Musiela, Rafał Górniewicz, Jędrzej Musiela,
Wioleta Oberta, Franciszek Skibiński

Toruń 2016

Spis treści

1.	Wprowadzenie	4
1.1.	Zlecający	4
1.2.	Formalna podstawa opracowania	4
1.3.	Zespół projektowy	4
1.4.	Cel opracowania	4
2.	Karta tytułowa	5
2.1.	Identyfikacja obiektu	5
2.1.1.	Rodzaj obiektu	5
2.1.2.	Czas powstania	5
2.1.3.	Lokalizacja	5
2.1.4.	Materiał, technika	6
2.1.5.	Wymiary	6
2.1.6.	Użytkownik obiektu	6
2.1.7.	Rejestr zabytków	6
2.2.	Dane dotyczące projektu konserwatorskiego oraz dokumentacji projektowej	7
2.2.1.	Inwestor	7
2.2.2.	Instytucja prowadząca prace	7
2.2.3.	Zawartość dokumentacji	7
3.	Opis inwentaryzacyjny	8
3.1.	Anioł Smutku	8
3.2.	Anioł Modlitwy	9
3.3.	Anioł Modlitwy	9
3.4.	Kapliczka	10
4.	Analiza formalna i ikonograficzna	11
5.	Zagadnienia historyczne	12
6.	Wartościowanie	12
6.1.	Wartość historyczna (charakter dokumentarny)	12
6.2.	Wartość artystyczna	13
6.3.	Wartość użytkowa	14
7.	Stan zachowania i przyczyny zniszczeń	14
7.1.	Sytuacja ogólna	14
7.2.	Płyta centralna	14

7.2.1.	Płyta i podwaliny	15
7.2.2.	Figury aniołów wykonane z białego marmuru	15
7.2.3.	Elementy i detale z ciemnego kamienia	17
7.2.4.	Płyta nagrobna z masy typu lastriko	17
7.3.	Elementy żeliwne	18
7.3.1.	Żeliwna kapliczka	18
7.3.2.	Nagrobek w formie krzyża	19
7.3.3.	Ogrodzenie	20
8.	Wytyczne i założenia konserwatorskie	20
9.	Program prac konserwatorskich i restauratorskich	21
9.1.	Prace badawcze i dokumentacyjne	21
9.2.	Rozbiórki i demontaże podwalin oraz płyt nagrobnych, zabezpieczenie i transport	22
9.3.	Konserwacja płyt nagrobnych z czarnego, polerowanego kamienia	23
9.4.	Konserwacja rzeźb marmurowych	23
9.5.	Konserwacja płyty nagrobnej z masy lastriko	25
9.6.	Konserwacja obiektów z żeliwa	26
9.6.1.	Konserwacja żeliwnej kapliczki	26
9.6.2.	Konserwacja nagrobka w formie krzyża na cokole	28
9.6.3.	Konserwacja żeliwnych elementów ogrodzenia	29
10.	Opis techniczny do projektowanego zakres prac remontowo – budowlanych	30
10.1.	Prace rozbiórkowe i demontażowe	30
10.2.	Fundamenty	31
10.3.	Ścianka ogrodzenia	32
10.4.	Odwodnienie terenu kwatery	32
10.5.	Schody	32
10.6.	Ogrodzenie	32
10.7.	Prace montażowe	33
11.	Literatura	33
12.	ANEKS NR 1 – DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	
13.	ANEKS NR 2 – RYSUNKI PROJEKTOWE	
14.	ANEKS NR 3 – UPRAWNIENIA ZESPOŁU PROJEKTOWEGO	

1. Wprowadzenie

1.1. Zlecający

Gmina Skrwilno reprezentowana przez Wójta Gminy p. Dariusza Kolczyńskiego.

1.2. Formalna podstawa opracowania

Umowa nr 1/2017 z dn.2 stycznia 2017 r.

1.3. Zespół projektowy

- Jednostka projektowa: Restauro sp. z o.o., ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń
- Główny projektant: Sławomir Musiela
- Zespół: Izabela Brzostowska, Małgorzata Dobrzyńska-Musiela, Rafał Górniewicz, Jędrzej Musiela, Wioleta Oberta, Franciszek Skibiński

1.4. Cel opracowania

Wykonanie opracowania zostało zleczone w związku z planem remontu zabytkowej kwatery grobowej rodziny Chełmickich położonej na cmentarzu parafialnym w Skrwilnie – bardzo cennej ze względu na jej historyczną i artystyczną wartość. Celem jest opracowanie projektu konserwatorskiego wraz z podaniem rozwiązań technicznych wykonania zaplanowanych prac remontowo-konserwatorskich.

1.5. Zakres i forma opracowania

Opracowanie obejmuje całość kwatery grobowej rodu Chełmickich o powierzchni

134,88 m², na którą składają się:

▪ płyty nagrobne	5 szt.
▪ rzeźby - anioły	3 szt.
▪ krzyż kamienny	1 szt.
▪ krzyż żeliwny z cokołem murowanym	1 szt.
▪ kapliczka żeliwna	1 szt., wys. ok. 5,80m
▪ ogrodzenie istniejące żeliwne	11,5 mb
▪ ogrodzenie stalowe	4,5 mb
▪ nawierzchnia obejścia grobowego	

Opracowanie ma formę Projektu Konserwatorskiego sporządzonego w oparciu o schemat przyjęty dla tego typu opracowań.

2. Karta tytułowa

2.1. Identyfikacja obiektu

2.1.1. Rodzaj obiektu

Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich wraz z nagrobkami i rzeźbami.

2.1.2. Czas powstania

Kwaterna grobowa powstawała sukcesywnie od lat 70. XIX w. do lat 30. XX w.

Nagrobki:

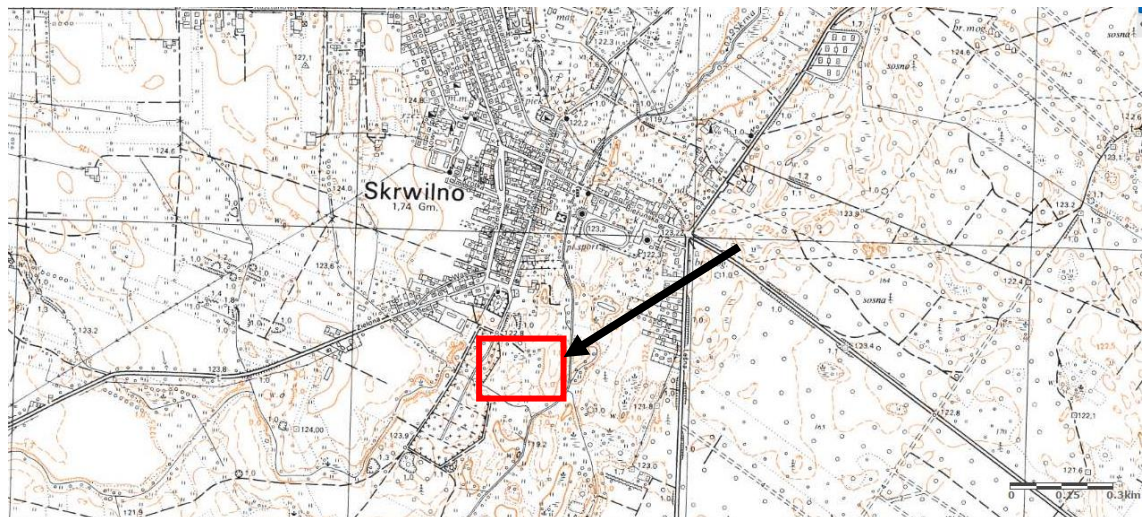
- Kunegundy z Lasockich Mioduskiej – 1873,
- Korduli z Lasockich Chełmickiej, Anny z Mioduskich Karnkowskiej, Ignacego Chełmickiego – 1875, tablica inskrypcyjna lata 30. XX w.,
- Władysławy Marii Chełmickiej – 1882,
- Władysławy z Karnkowskich Chełmickiej – 1909 – 1912,
- Adolfa Chełmickiego – 1912,
- Adriana Chełmickiego – 1933,
- Janiny Wybickiej – 1939.

Rzeźby aniołów: 1909 – 1912.

Ogrodzenie: XIX/XX w.

2.1.3. Lokalizacja

Obiekt objęty opracowaniem to kwaterna grobowa rodziny Chełmickich, która znajduje się na cmentarzu parafialnym w Skrwilnie, gmina Skrwilno, powiat rypiński, województwo kujawsko-pomorskie.

Mapa lokalizacyjna (źródło internetowe)

2.1.4. Materiał, technika

- Rzeźby figuralne: kute z marmuru karraryjskiego posadowione na podwalinach i ceglano-betonowej płycie.
- Płyty nagrobne: 4 płyty z czarnego polerowanego kamienia posadowione na podwalinach ceglano-betonowych, litery kute oraz 1 płyta z lastriko.
- Nagrobki żeliwne: kapliczka montowana z elementów odlewanych z żeliwa łączonych śrubami z figurą MB Niepokalanej, posadowiona bezpośrednio na gruncie; krzyż wykonany jako odlew żeliwny zamontowany w ceglany cokole otynkowany cementową zaprawą.
- Ogrodzenie: złożone z odlewanych z żeliwa przęseł mocowanych pomiędzy słupkami, osadzonych na betonowej podwalinie wylanej na fundamencie z kamieni polnych.

2.1.5. Wymiary

Kwatera: 1502 x 898 cm.

Nagrobki:

- Kunegundy z Lasockich Mioduskiej: ok. 600 x 200 x 200 cm,
- Korduli z Lasockich Chełmickiej, Anny z Mioduskich Karnkowskiej, Ignacego Chełmickiego: cokół – 145 x 72 x 72 cm ; krzyż – 236 x 50 cm,
- Władysławy Marii Chełmickiej: 90 x 70 x 10 cm,
- Władysławy z Karnkowskich Chełmickiej: 122 x 100 x 17 cm,
- Adolfa Chełmickiego: 90 x 70 x 10 cm,
- Adriana Chełmickiego: 125 x 100 x 10 cm,
- Janiny Wybickiej: 125 x 100 x 10 cm.

Rzeźby aniołów:

- Anioł Smutku: wys.161 cm,
- Anioły Modlitwy (szt. 2) – wys. ok. 156 cm.

Przęsła ogrodzenia zabytkowego:

- bok półn. – 890 cm,
- bok wsch. i zach. – ok. 200 cm.

2.1.6. Użytkownik obiektu

Parafia rzymsko – katolicka pw. Św. Anny w Skrwilnie.

2.1.7. Rejestr zabytków

Wpis z dn. 30 grudnia 2011 do rejestru zabytków woj. kuj.-pom. A/1606; B/296/1-11.

2.2. Dane dotyczące projektu konserwatorskiego oraz dokumentacji projektowej

2.2.1. Inwestor

Gmina Skrwilno reprezentowana przez Wójta Gminy p. Dariusza Kolczyńskiego.

2.2.2. Instytucja prowadząca prace

- Restauro sp. z o.o., ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń
- Autorzy programów prac konserwatorskich: Małgorzata Dobrzyńska-Musiela, Sławomir Musiela, Wioleta Oberta
- Autorzy opisu inwentaryzacyjnego oraz analizy formalnej i historycznej: Izabela Brzostowska, Franciszek Skibiński
- Autor inwentaryzacji, rysunków i opisów prac remontowo – budowlanych: Rafał Górniewicz
- Autor dokumentacji fotograficznej: Jędrzej Musiela

2.2.3. Zawartość dokumentacji

Opracowanie zawiera:

- Część opisową: s. 34 formatu A4
- Część rysunkową:

Nazwa rysunku	skala
Rys. 1 – inwentaryzacja	1:50
Rys. 2 – inwentaryzacja wysokościowa	1:50
Rys. 3 – plan rozbiórek i demontaży	1:50
Rys. 4 – schemat demontażu – kapliczka żeliwna	1:40
Rys. 5 – koncepcja wejścia kwatery grobowej	1:50
Rys. 6 – koncepcja odwodnienia	1:50
Rys. 7 – wzór ogrodzenia istniejącego	1:10
Rys 8 – przekrój A-A	1:25
Rys. 9 – przekrój B-B	1:25
Rys 10 – przekrój C-C	1:25
- Część ilustracyjną: 49 fotografii w formatach 10 x 15 i 13 x 18.

Pozostałe dokumenty umowne: przedmiary robót, kosztorysy inwestorskie, kosztorysy ofertowe oraz Specyfikacja Techniczna Wykonania i Odbioru Robót, stanowią odrębne opracowania.

Dokumentację sporządzono w wersji papierowej i elektronicznej w następującej ilości egzemplarzy:

Element opracowania	Wersja papierowa [szt.]	Wersja elektroniczna [szt. / format]
Projekt konserwatorski	5	1 / PDF
Przedmiar robót	3	1 / PDF
Kosztorys inwestorski	1	1 / PDF
Kosztorys ofertowy	-	1 / PDF
STWiOR	3	1 / PDF

3. Opis inwentaryzacyjny

Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich położona jest w północnej części cmentarza, po wschodniej stronie od głównej alejki, frontem zwrócona w kierunku północnym. Otoczona żeliwnym, ażurowym ogrodzeniem, z furtką od strony północnej. W centrum kwatery znajduje się dwustopniowe murowane podwyższenie, na którym obok siebie położone są trzy płyty nagrobne z inskrypcjami (Adolfa Chełmickiego, Władysławy z Karnkowskich Chełmickiej, Władysławy Marii Chełmickiej), z których środkowa większa od pozostałych. Po ich obu stronach ustawione antytetycznie rzeźby klęczących aniołów, za nimi na podwyższeniu rzeźba stojącego anioła i znajdujący się bezpośrednio za nią krzyż. Przed podwyższeniem, bezpośrednio na ziemi znalazły się dwie inne płyty nagrobne z inskrypcjami (Adolfa Chełmickiego i Janiny Wybickiej). W narożniku południowo-wschodnim żeliwna kapliczka na cokole, upamiętniająca Kunegundę z Lasockich Mioduską. W narożniku południowo-zachodnim żeliwny, ażurowy krzyż na wysokim cokole, upamiętniający Ignacego Chełmickiego, Kordulę z Lasockich Chełmicką i Annę z Karnkowskich Mioduską.

3.1. Anioł Smutku

Rzeźba pełnoplastyczna, wolnostojąca, posadowiona na niskim cokole. Przedstawia postać stojącego, uskrzydłonego anioła o młodzieńczej twarzy, odzianego w długą szatę, z pochyloną głową i opuszczonymi ramionami, z gałązką lauru w prawej i gałązką palmową w lewej dłoni. Bryła figury zwarta, kompozycja zamknięta, statyczna, wertykalna.

Postać odziana w długą szatę spodnią przesłaniającą zarys ciała, rozszerzającą się dołem i spływającą ku ziemi regularnymi fałdami. Fałdy proste, rytmiczne, dołem bardziej plastyczne, miękko zaginające się i zwieszane poza krawędź cokołu. Przez prawe ramię przewieszony bardziej masywny fragment draperii. Rękawy szaty podwinięte do wewnątrz, modelowane regularnymi

fałdami, załamującymi się ostrzej w partii podwinięcia. Na piersi prostokątny fragment tkaniny z frędzlami. Szczupłe dłonie o miękkim modelunku, z osobno opracowanymi palcami i subtelnie zaznaczonymi szczegółami anatomii. W prawej dłoni opuszczona ku ziemi gałąź laurowa z naturalistycznie oddanymi, nieregularnymi, plastycznie opracowanymi liśćmi, w lewej podobnie rzeźbiona gałązka palmowa. Na plecach długie, złożone skrzydła, z miętko modelowanymi piórami, z profilu łukowato wygięte ku przodowi figury.

Głowa pochylona, z długimi włosami opadającymi na plecy, przewiazanymi kwietnym wieńcem. Idealizowana, pociągła twarz o miękkim, lecz plastycznym modelunku, z głęboko osadzonymi, przymkniętymi oczyma o wysklepionych łukach brwiowych, z wydłużonym, lekko garbatym nosem, wyrazistymi, szerokimi ustami o falistym rysunku oraz wydatnym podbródkiem. Twarz otoczona grzywką i głęboko podciętymi prostymi, luźno opadającymi, rozwianymi włosami o plastycznych splotach.

Postać anioła ukazano zastygłą w bezruchu, pogrążoną w kontemplacji. O plastycznym wyrazie rzeźby decyduje kontrast między znajdującą się w osi szatą o regularnych, rytmicznych fałdach, a ujmującymi ją bardziej plastycznie i naturalistycznie oddanymi gałązką laurową i palmową oraz skrzydłami i twarzą. Dodatkowym czynnikiem jest zaakcentowanie twarzy poprzez otoczenie jej cieniem uzyskanym poprzez głębokie podcięcie spływających włosów.

3.2. Anioł Modlitwy

Rzeźba pełnoplastyczna, wolnostojąca, posadowiona na niskim cokole. Przedstawia postać klękającego na lewym kolanie, uskrzydłonego anioła o młodzieńczej twarzy, odzianego w długą szatę, z pochyloną głową i dłońmi złożonymi w geście modlitwy. Bryła figury rozczłonowana, kompozycja zamknięta, statyczna, o zrównoważonych kierunkach.

Postać odziana w suknię spodnią i krótką tunikę, modelowane szerokimi, płaskimi fałdami, bardziej plastycznymi w obrębie kolana nogi, na której anioł klęka. Suknia odsłania stopy o miękkim modelunku, z osobno oddanymi palcami. Rękawy tuniki przewiazane ponad łokciem. Szczupłe dłonie o miękkim modelunku, z osobno opracowanymi palcami i syntetycznie oddanymi szczegółami anatomii. Na plecach skierowane ku górze skrzydła, z plastycznie oddanymi piórami. Głowa pochylona, z długimi włosami opadającymi na plecy, przewiazanymi wąską opaską przechodzącą przez czoło. Idealizowana, pociągła twarz o miękkim, lecz plastycznym modelunku, z głęboko osadzonymi, przymkniętymi oczyma o wysklepionych łukach brwiowych, z wydłużonym nosem o wysokim mostku, wyrazistymi, szerokimi ustami o falistym rysunku oraz z wydatnym podbródkiem. Twarz otoczona luźno opadającymi włosami o pełnych splotach.

3.3. Anioł Modlitwy

Rzeźba pełnoplastyczna, wolnostojąca, posadowiona na niskim cokole. Przedstawia postać klękającego na prawym kolanie, uskrzydłonego anioła o młodzieńczej twarzy, odzianego w długą szatę, z pochyloną głową i dłońmi złożonymi w geście modlitwy. Bryła figury rozczłonowana,

kompozycja zamknięta, statyczna, o zrównoważonych kierunkach, o korpusie zwróconym nieco w prawo.

Postać odziana w suknię spodnią i krótką tunikę, modelowane szerokimi, płaskimi fałdami, bardziej plastycznymi w obrębie kolana nogi, na której anioł kłęka. Suknia odsłania stopy o miękkim modelunku, z osobno oddanymi palcami. Rękawy tuniki przewiązane ponad łokciem. Szczupłe dłonie o miękkim modelunku, z osobno opracowanymi palcami i syntetycznie oddanymi szczegółami anatomii. Na plecach skierowane ku górze skrzydła, z plastycznie oddanymi piórami. Głowa pochylona, z długimi włosami o plastycznych splotach opadającymi na plecy, przewiązanymi wąską opaską przechodzącą przez czoło. Idealizowana, pociągła twarz o miękkim, lecz plastycznym modelunku, z głęboko osadzonymi, przymkniętymi oczyma o wysklepionych łukach brwiowych, wydłużonym nosie o wysokim mostku, wyrazistych, szerokich ustach o falistym rysunku oraz wydatnym podbródku. Twarz otoczona luźno opadającymi włosami o pełnych splotach.

3.4. Kapliczka

Kapliczka w stylu neogotyckim, w formie dwukondygnacyjnego, architektonicznego baldachimu nad figurą Madonny, umieszczonego na wysokim, dwuczęściowym cokole, posadowionym na dwóch żeliwnych stopniach. Cokół złożony z dwóch leżących prostopadłościanów, z których dolny szerszy. Górna partia cokołu w dolnej części profilowana, od dołu profilem wałkowym, wyżej wysoką wklęsłą, u góry drugim wałkiem. Ścianki górnej partii cokołu dekorowane prostokątnymi płycinami o trójlistnie zamkniętych narożach. Od frontu w płycinie tablica inskrypcyjna z inskrypcją „D. O. M. / Tu spoczywają zwłoki Ś. P. / Kunegundy z Lasockich / Mioduskiej / małżonki sędziego pokoju ptu lipnow=/skiego właściciela ziemskiego / zm. D. 29 maja 187 r. (sic!) w wieku lat 78 / pozostała córka, wnuki i prawnuki / proszą przechodnia o westchnienie / do Boga.” i dwoma kartuszami herbowymi z labrami. Cokół zamknięty profilem wałkowym z listwą.

Niski cokół baldachimu o profilu wklęsłowym. Dolna kondygnacja baldachimu złożona z czterech kolumn wiązkowych posadowionych na ośmiobocznych cokołach, połączonych z każdej z czterech stron analogiczną arkadą w ośli grzbiet z dekoracją maswerkową. Kolumny o poczwórnych trzonach, posadowione na wysokich bazach wspólnych dla wszystkich trzonów, w formie wysokiego torusa i trochilusa oraz wąskiego górnego torusa, z kielichowymi kapitelami, ze stylizowanym kwiatem w części centralnej, wydzielonymi wałkiem i zwieńczonymi impostem. Archiwolta arkady w formie wałka, dekorowana czołgankami, zwieńczona kwiatonem. Maswerk złożony z dwóch lancetowatych trójliści, pomiędzy którymi czterolistna rozeta. Górna kondygnacja baldachimu złożona z czterech kolumniek posadowionych na wysokich, zdwojonych cokołach, połączonych z każdej z czterech stron analogiczną lancetowatą arkadą z wpisanym lancetowatym trójliściem. Kolumnienki o wysokich bazach złożonych z torusa, wysokiego trochilusa i wąskiego torusa górnego, okrągłych trzonach i kielichowych kapitelach wydzielonych wałkiem i zwieńczonych

impodem. Archiwolta arkady w górnej części dekorowana czołgankami, zwieńczona kwiatonem. Z baldachimu wyprowadzona strzelista, ażurowa fiala dekorowana czołgankami i zwieńczona gałąką z krzyżem. Postać Madonny posadowiona na cokole, stojąca na półkuli i wężu, z dłońmi złożonymi na piersi, odziana w długą spodnią, modelowaną niewielkimi, regularnymi fałdami oraz w szatę wierzchnią, spływającą ku ziemi plastycznymi fałdami, przestaniającymi zarys ciała.

Cokół wtórnie wzmocniony usytuowanymi w narożach metalowymi kątownikami, ściągniętymi za pomocą metalowych prętów przebiegających poziomo wzdłuż dolnych i górnych krawędzi każdej z części cokołu. Cokół baldachimu wtórnie wzmocniony metalowymi kątownikami ściągniętymi za pomocą metalowych prętów.

4. Analiza formalna i ikonograficzna

Według autorów Katalogu Zabytków rzeźby aniołów wykonane zostały we Włoszech.¹ Teza ta, jakkolwiek nie znajdującą dotąd potwierdzenia źródłowego, wydaje się słuszna. Uprawdopodobnia ją analiza materiałowa oraz formalna. Rzeźby wykonane zostały z marmuru karraryjskiego. W 2 poł. XIX w. we Włoszech wykonywano z tego materiału również rzeźby nagrobne. Dzieła tego typu znalazły się m.in. w Genui, położonej w pobliżu Carrary, zwłaszcza na cmentarzu Staglieno (np. rzeźba z mauzoleum rodziny Oneto).

Pod względem formalnym grupa rzeźbiarska jest niejednorodna. Rzeźba stojącego anioła, najbardziej indywidualna, łączy cechy związane zazwyczaj z nurtem akademickim w sztuce XIX w., łączącym dostojeństwo z pewnym sentymentalizmem i odniesieniami do historii sztuki, ze stylizacją i elegancją, płynnością linii i miękkością modelunku typową dla secesji. W sposobie ujęcia i wyrazie postaci widoczne są też wyraźne związki z symbolizmem, przenikającym sztukę wiązaną stylistycznie z secesją. Na włoskie pochodzenie wskazują nawiązania do szesnastowiecznej sztuki włoskiej, szczególnie florenckiej i rzymskiej, widoczne w sposobie ukształtowania twarzy postaci. Idealizowana twarz o miękkim, lecz plastycznym modelunku, o wydłużonym, lekko garbatym nosie, z wyrazistymi ustami o falistym rysunku oraz wydatnym podbródkiem, znajduje analogie w twórczości rzeźbiarzy i malarzy tego czasu, zwłaszcza Michała Anioła, ale też np. Leonarda da Vinci i Andrei del Sarto. Rzeźby klękających aniołów układem ciała, ukształtowaniem draperii oraz typem fizjonomii nawiązują natomiast do stylistyki piętnastowiecznej rzeźby florenckiej i rzymskiej, reprezentowanej przez takich artystów, jak Luca Della Robia, Matteo Civitali i Andrea Bregna.

Rzeźba stojącego anioła wymyka się tradycyjnym typom ikonograficznym, ukształtowanym na przestrzeni stuleci i reprezentuje nowe, „nieklasyczne” ujęcie; zjawisko odejścia od utrwalonych schematów ikonograficznych jest typowe dla sztuki 2 poł. XIX w. W tym okresie skodyfikowany na przestrzeni dziejów język ikonograficzny, oparty w głównej mierze na atrybutach, ustępuje na rzecz przekazu, opartego przede wszystkim na emocjach. Postać anioła ukazano z gałązkami lauru i palmy, w epoce wcześniejszej będącymi raczej symbolami tryumfalnymi. Ramiona anioła są

jednak opuszczone, a gałązki zwieszono ku ziemi, co podkreśla żałobny charakter przedstawienia. Anioł ma opuszczoną głowę, spuszczone powieki, „jest smutny”. Rzeźba Madonny w kapliczce reprezentuje bardziej tradycyjną ikonografię. Przedstawia Madonnę w typie Immaculaty, stojącą na kuli i deptającą węża. Ikonografia ta oparta jest na tekście Apokalipsy Św. Jana i utożsamia Marię z Niewiastą Apokaliptyczną. Klęczące anioły reprezentują tradycyjne ujęcie ikonograficzne, chociaż nietypowe w tym kontekście, tzn. jako rzeźby sepulkralne.

5. Zagadnienia historyczne

Kwaterna grobowa na cmentarzu przy kościele parafialnym pw. św. Anny w Skrwilnie, będąca tematem opracowania, należała do rodziny Chełmickich herbu Nałęcz². Od późnego XVIII w. do rodziny tej należał pobliski majątek Okalewo, stąd określano ją również jako Okalewskich. Chełmiccy reprezentowali starą szlachtę ziemi dobrzyńskiej. Według Kaspra Niesieckiego, Marcin i Adrian Chełmicki działali tu już w 2 poł. XVI w.³ Dobra okalewskie przeszły w ręce rodziny w roku 1781, kiedy to Michał Hieronim Podoski sprzedał je Mikołajowi Chełmickiemu.⁴ Odtąd pozostawały w rękach tej rodziny do 1939 r.

Kwaterna musiała zostać utworzona najpóźniej w latach 70-tych XIX w. W jej obrębie pochowano kilka pokoleń rodziny. Znalazły się tu groby Ignacego Chełmickiego (zm. 1877), właściciela Okalewa w latach 1816-1853, jego małżonki Korduli z Lasockich Chełmickiej (zm. 1875), Adolfa Chełmickiego (zm. 1912), właściciela dóbr od 1853 r., jego małżonki Władysławy z Karnkowskich Chełmickiej (zm. 1909), ich syna Adriana Chełmickiego (zm. 1933), właściciela dóbr w latach 1912-1933, a także Władysławy Marii Chełmickiej (zm. 1882) i Janiny Wybickiej (zm. 1939). Pochowano tu także Annę z Mioduskich Karnkowską (zm. 1875) i Kunegundę z Lasockich Mioduską (zm. 1973), być może krewną Korduli z Lasockich, małżonki Ignacego Chełmickiego.

Dokładna data powstania innych niż płyty nagrobne elementów składowych kwatery jest nieznana. Neogotycką kapliczkę związaną z pochówkiem Kunegundy z Lasockich Mioduskiej oraz krzyż związany z pochówkiem Ignacego Chełmickiego można w przybliżeniu datować na lata siedemdziesiąte XIX w. Rzeźby aniołów zostały zapewne ustawione pod koniec XIX lub na początku XX w.

W 2011 r. kwaterna grobowa, decyzją Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, została wpisana do rejestru zabytków.⁵

6. Wartościowanie

Wartościowanie zabytku, będące podstawą dla projektu konserwatorskiego, przeprowadzono w oparciu o kryteria wartościowania opracowane przez Waltera Frodla.⁶

6.1. Wartość historyczna (charakter dokumentarny)

Podstawowa wartość zabytku zawarta jest w jego odniesieniach do pamięci.⁷ Zabytek,

w tym wypadku zespół rzeźby sepulkralnej, reprezentuje określony etap dziejów, a jego ranga jest tym wyższa, im ważniejsze treści można za jego pośrednictwem odczytać. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich herbu Nałęcz w Skrwilnie należy do rodu reprezentującego starą szlachtę ziemi dobrzyńskiej, odnotowaną tu już w 2 poł. XVI w. W obrębie kwatery pochowanych jest wielu członków tej rodziny, co znajduje odzwierciedlenie w płytach nagrobnych, pomnikach i inskrypcjach. Jest to więc dokument lokalnej, głęboko zakorzenionej historii, stosunkowo łatwy do odczytania nawet dla nieprzygotowanego odbiorcy. Wartość naukowa omawianego zespołu jest więc niekwestionowana, stanowić on bowiem może przedmiot badań naukowych reprezentujących wiele dziedzin: historię, historię sztuki, heraldykę czy genealogię – by wymienić podstawowe. Dla historyka sztuki stanowić może bodziec do wielokierunkowych i wielowątkowych analiz, od ikonograficznych w kontekście symbolizmu, przez stylistyczno-warsztatowe, na migracji artystycznej kończąc. W tym kontekście dzieło zyskuje na wartości z uwagi na fakt, że jest to import, co w tym czasie, dla rzeźby sepulkralnej nie jest częste. Z drugiej strony zainteresowanie sztuką Italii lokalnej szlachty, wpisuje się w szersze zjawisko, które – upraszczając – można określić jako próbę kulturalnej legitymizacji tej warstwy społecznej poprzez kolekcjonowanie i znajomość sztuki włoskiej (wzorce płynęły z dworów magnackich). W przypadku grupy rzeźb ze Skrwilna można mówić o wyjątkowym wyczuciu artystycznym fundatora (lub fundatorów), ich niewątpliwych bezpośrednich kontaktach z Italią, no i możliwościach finansowych, pozwalających na import z Włoch dobrej klasy figur. Wartość emocjonalna (jako komponent wartości historycznej) także wydaje się być bardzo wysoka. Cytując mistrza: „Polega ona na tym, że obiekt wywołuje bodźce, które są odczuwalne nie tylko dla naukowców, lecz dla szerokiego ogółu przeciętnej publiczności”.⁸ Trudno o przekaz prostszy i bardziej jednoznacznie odwołujący się do pamięci o przeszłości niż cmentarz i rzeźba sepulkralna. Gdy jest ona dodatkowa opisana (zachowane są inskrypcje) rodzic może kolejne, bliższe, bardziej precyzyjne skojarzenia, skłaniając „przeciętną publiczność” nie tylko do chwili zadumy nad przemijaniem, ale także do zastanowienia się kim byli ci, którzy tu spoczywają. Wracając znowu do Frodla „obiekt staje się bodźcem wywołującym świadomość historii, a tym samym ważnym źródłem tradycji kulturalnej”.⁹

6.2. Wartość artystyczna

Na wartość artystyczną, czyli wartość zabytku jako dzieła sztuki, składa się jego wartość historyczno-artystyczna, jakość artystyczna oraz artystyczne oddziaływanie. Wartości historyczno-artystycznej, związanej z pojęciem stanu oryginalnego, upatrywać tu należy przede wszystkim w zachowanych in situ poszczególnych elementach tworzących kwaterę. Przetrwały one niemal w niezmiennym stanie do naszych czasów. Nie ma pewności odnośnie do pierwotnej kompozycji całej kwatery, wyjściowy zamysł był zapewne przekształcany w miarę, jak upamiętniano kolejnych zmarłych członków rodu. Nie mniej jednak zastany, obecny układ jest pewną koncepcją, nawet jeżeli modyfikowaną, to z pewnością wartościową. Poszczególne elementy tworzące zespół rzeźbiarski

kwatery grobowej cechuje bardzo wysoka wartość historyczno-artystyczna, przede wszystkim z uwagi na fakt kompletności i dobrego stanu zachowania dzieł, w powiązaniu z komponentami omówionymi już w kontekście wartości historycznej omawianych dzieł i ich wartości jako przedmiotu badań historii sztuki. Dokumentują one doskonale charakterystyczne dla tego okresu nurty w sztuce (secesję, symbolizm, historyzm), dokumentują też warsztat nieznanego nam dziś z nazwiska, włoskiego artysty. Jakość artystyczna omawianego zespołu rzeźbiarskiego jest wysoka. Rzeźby aniołów wykonał dobrze wyszkolony warsztatowo włoski rzeźbiarz, są one utrzymane w duchu epoki i prezentują dobrą klasę rzeźby europejskiej. Kapliczka reprezentuje sztukę nieco bardziej lokalną, z pewnością mniej oryginalną, ale także dobrej klasy, a wzięwszy pod uwagę materiał (żeliwo) – dość jednak wyjątkową.

6.3. Wartość użytkowa

Wartość użytkową omawianej grupy rzeźbiarskiej postrzegać można w kontekście bodźca dla ożywienia ruchu turystycznego. Wydaje się, że ma ona duży potencjał i może się stać celem sprofilowanej turystyki indywidualnej lub jedną z turystycznych atrakcji, w większym zespole zabytków regionu.

7. Stan zachowania i przyczyny zniszczeń

7.1. Sytuacja ogólna

Stan zachowania kwatery jako całości jest zły. Braki w ogrodzeniu i stan ścian oporowych wraz z podwaliną, które rozpadają się, a na pewnych odcinkach są wyrócone pod naporem gruntu, sprawiają niekorzystne wrażenie zaniedbania i opuszczenia. Nierówna, pozapadana, porośnięta darnią nawierzchnia obejścia grobowego potęguje to wrażenie. Płyty nagrobne w pierwszej – północno-wschodniej części są zagłębione w gruncie. Centralna płyta kwatery jest popękana i rozwarstwiona. Tynkowany cokół nagrobka Korduli z Lasockich Chełmickiej znajduje się w stanie destruktu. Zachował się tylko jego ceglany trzon, pęknięty na wskroś z powodu pracy osadzonego w nim krzyża żeliwnego znacznych rozmiarów. Żeliwna kapliczka jest cała pokryta produktami korozji oraz nawarstwieniami typu biologicznego. Zachwiana została jej statyka – jest wyraźnie odchylona od pionu w kierunku południowym. Rzeźby aniołów są bardzo ciemne, pokryte nawarstwieniami o charakterze biologicznym i atmosferycznym, co zniekształca właściwy odbiór ich walorów artystycznych. Najlepiej zachowane są elementy wykonane z czarnego polerowanego kamienia (granit?) – krzyż oraz płyty nagrobne.

7.2. Płyta centralna

Na płycie centralnej znajdują się: grupą aniołów pod krzyżem i płytami nagrobnymi: Władysławy Marii Chełmickiej, Władysławy z Karnkowskich Chełmickiej, Adolfa Chełmickiego. Kompozycja znajduje się w wyższej, południowej części kwatery. Na podstawie wymurowanej z cegły i pokrytej

betonem (częściowo wylanym, częściowo w formie płyt) ustawiony jest krzyż oraz grupa rzeźbiarska złożona z figur trzech aniołów, która stanowi oprawę dla ułożonych symetrycznie, poziomo, ze spadkiem w kierunku północnym trzech płyt nagrobnych, przy czym płyta środkowa jest nieco większa od płyt, które flankują ją z obu stron. Krzyż z czarnego, polerowanego kamienia (prawdopodobnie granitu) ustawiony jest na cokole z takiego samego gatunku skały w osi południowej krawędzi płyty. U jego podnóża, na tymże cokole stoi postać anioła wykuta z białego marmuru. Po bokach krzyża ustawione symetrycznie, zwrócone twarzami w kierunku krzyża, ze złożonymi w geście modlitwy rękami klęczą postacie aniołów wyrzeźbione z białego marmuru. Pomiędzy nimi ułożone trzy płyty nagrobne z tego samego, czarnego, polerowanego kamienia. Elementy posadowiono na ceglano-betonowych podwalinach, na różnych poziomach wysokości.

7.2.1. Płyta i podwaliny

Stan płyty i podwalin jest bardzo zły. Są silnie spękane z przemieszczeniami w różnych płaszczyznach, miejscami zapadnięte. Szczeliny są bardzo szerokie, przerośnięte wyższą roślinnością, zaś powierzchnia betonu pokryta koloniami mikroorganizmów. Beton podwalin pod rzeźby rozwarstwa się, kruszy i odpada kawałkami od ceglanych trzonów – równie zdegradowanych. Przyczyną pękania i rozwarstwiania się materiału budulcowego podwalin jest obniżenie jego wytrzymałości w następstwie zachodzących procesów destrukcyjnych przy jednoczesnym znacznym obciążeniu z powodu nacisku rzeźb. Niezaizolowana płyta, której ceglany trzon jest stale zawilgocony, narażona jest na wszystkie negatywne skutki działania wody. Woda podciągana kapilarnie z gruntu przemieszcza się w wyższe partie. Sama woda powoduje zniszczenia o charakterze mechanicznym (pęcznienie składników, krystalizacja) i chemicznym (rozpuszczanie materii, korozja elementów stalowych), a jako nośnik dla innych substancji (sole rozpuszczalne, tlenki) i mikroorganizmów (grzyby, pleśnie, glony) przyczynia się do powstawania znaczących rozwarstwień, spękań i ubytków materii zabytkowej. Obecny stan płyty i podwalin stwarza zagrożenie dla stabilności rzeźb. Zaawansowana destrukcja wyklucza możliwość ich skutecznej naprawy.

7.2.2. Figury aniołów wykonane z białego marmuru

Grupa rzeźbiarska dekorująca centralną kwaterę rodziny Chełmickich na cmentarzu parafialnym w Skrwilnie złożona z trzech pełnoplastycznych rzeźb naturalnej wielkości, z których każda wykuta w jednym, wraz z podstawą, bloku białego, prawdopodobnie karraryjskiego marmuru znajduje się we względnie dobrym stanie – rzeźby są kompletne, forma czytelna. Jednakże na ich powierzchni obserwujemy zaawansowane, groźne zmiany wywołane destrukcyjnym wpływem czynników zewnętrznych tj. warunki klimatyczne, zanieczyszczenia atmosferyczne oraz działanie drobnoustrojów. Ceglano-betonowe podwaliny są w stanie destruktu.

Klimat Polski północnej jest nieprzyjazny marmurowi. Zimą mikrostruktura kamienia jest

rozsadzana na skutek powiększania objętości zamarzającej wody zalegającej między kryształami. Latem, zwłaszcza przy południowej ekspozycji temperatura znacznie się podnosi, w wyniku, czego kryształy mogą ulegać stopniowemu rozszerzeniu. Czynniki te powodują zjawisko dezintegracji granularnej, która objawia się tzw. cukrzeniem się marmuru, a w konsekwencji powstawaniem niekorzystnych zmian cech powierzchni, która stopniowo traci poler, staje się szorstka i porowata, tym samym bardziej nasiąkliwa, a w zaawansowanym stadium tego procesu następują ubytki materiału przy powierzchni. Dodatkowym czynnikiem przyspieszającym proces wietrzenia jest zakwaszenie i zanieczyszczenie atmosfery. W wyniku kwaśnych deszczy kalcyt – główny minerał skałotwórczy marmuru - ulega stopniowemu rozpuszczaniu. Jest on zarówno wyptukiwany, jak i wtórnie wytrącany w formie bezpostaciowego węglanu wapnia lub dwuwodnego siarczanu wapnia (gipsu). Ten ostatni, wraz z zanieczyszczeniami pyłowymi, tworzy szare naloty lub czarne, mocno przylegające skorupiaste nawarstwienia.

Czynnikiem potęgującym niszczenie powierzchni rzeźb jest korozja biologiczna, która w omawianym przypadku jest szczególnie intensywna. Specyficzny mikroklimat cmentarza charakteryzujący się dość wysoką wilgotnością powietrza oraz gleby, stanowi idealne środowisko dla rozwoju mchów, porostów czy glonów. Wymienione organizmy wydzielają kwaśne produkty przemiany materii, które powolnie wytrawiają marmur. Są także odpowiedzialne za produkcję barwników, które przenikając do kamienia tworzą trwałe plamy. Przebarwienia wywołują także bakterie pochodzące z ptasich ekskrementów oraz same odchody, „odsączone” przez kamień.

Bardzo widoczne i trwałe przebarwienia i nawarstwienia biologiczne oraz zmiany właściwości powierzchni tj. utrata poleru, chropowatość powstały przede wszystkim w górnych partiach postaci – bogato rzeźbionych włosach, skrzydłach, ramionach oraz na wysuniętych częściach ciał - kolanach, stopach oraz podstawach pod figury. Zakres tych zmian można oszacować na około 70-80% powierzchni. Pozostała jest o tyle w lepszym stanie, że nie uformowały się na niej wyraźne nawarstwienia, lecz pokrywa ją brud, który łatwo zatrzymuje się na scukrzonyj powierzchni oraz liczne skupiska mikroorganizmów w postaci ciemnych plam różnej wielkości.

Oryginalne opracowanie powierzchni rzeźb w formie poleru zachowało się w niewielu miejscach – głównie na szyjach i podbródkach postaci, w zagłębieniach fałd – mniej intensywnie opłukiwanych przez wodę opadową.

Rzeźby zachowały swój kształt, choć dezintegracja powierzchni spowodowała zmiękczenie wyrazistości i ostrości modelunku detali rzeźbiarskich przede wszystkim w górnych partiach figur tj. głowy aniołów w obrębie czubka i nasady włosów, nałożonych na nie opasek czy kwietnego wieńca, a także zakończeń skrzydeł. Powstały również ubytki – drobne odpryski oraz znaczniejsze w obrębie końcówek skrzydeł i krawędzi szat. Figura środkowa natomiast jest silnie spękana – głównie w obrębie styku fałd sukni oraz ażurowych gałęzek lauru i palmy trzymanyh przez anioła, także na plecach oraz w dolnej części szaty na styku z cokołem. Brak wypełnienia pęknięć prowadzi do ich dalszej ekspansji.

Na szczęście przez lata stosowana była w okresie zimowym prosta, ale skuteczna profilaktyka rzeźb. Co roku z początkiem zimy rzeźby obudowywane są drewnianymi konstrukcjami z zadaszeniem, które chronią je przed wpływem opadów atmosferycznych, zaleganiem śniegu, korozją mrozową, która mogłaby być szczególnie destrukcyjna w okresie przesilenia zimowo-wiosennego, gdy temperatura powietrza przekracza punkt 0 st. C kilkakrotnie w ciągu doby. Działania zabezpieczające z pewnością opóźniły i zmniejszyły dynamikę procesów destrukcyjnych.

7.2.3. Elementy i detale z ciemnego kamienia

Elementy wykonane z czarnego, polerowanego kamienia to cokół z krzyżem, płyty nagrobne Władysławy Marii Chełmickiej, Władysławy z Karnkowskich Chełmickiej, Adolfa Chełmickiego, Adriana Chełmickiego. Wskazane elementy zachowane są w dobrym stanie. Skała, z których zostały wykonane (magma) jest niezwykle odporna na działanie czynników atmosferycznych – nienasiąkliwa i twarda. Na wypolerowanej powierzchni nie zatrzymywała się woda, która spływając zabierała zanieczyszczenia. Stąd tak dobry stan. Z czasem jednak doszło do delikatnego zmatowienia oraz wytworzenia się osadów w miejscach narażonych na działanie rozbryzgującej się wody deszczowej. Kamień jest zdrowy, bez ubytków. Zaobserwowano jedynie niewielkie utracenie narożnika cokołu pod rzeźbą stojącego anioła, odpryski na krawędziach oraz łączeniach ramion krzyża. Miejscami występują płytkie zarysowania. Płyty nagrobne, podobnie jak krzyż są w dobrym stanie. Jednakże z tego powodu, że ich podwaliny są zdegradowane będą musiały być zdemontowane. Podobnie płyta Adriana Chełmickiego, która znajduje się w północno-wschodniej części kwatery bowiem jest zagłębiona w gruncie, a stan podwaliny jest zły.

7.2.4. Płyta nagrobna z masy typu lastriko

Jedyny nagrobek wykonany ze sztucznego kamienia to miejsce pochówku Janiny Wybickiej. Jest to prostokątna płyta ułożona w północno-zachodniej części kwatery, ze spadkiem, obecnie zapadnięta w nieutwardzonym gruncie porośniętym darnią. Lico płyty jest chropowate z powodu wymywania przez wodę składników spoiwa oraz działanie mikroorganizmów, które skolonizowały powierzchnię. Materiał – cementowe lastriko - nie jest dość odporny na działanie czynników atmosferycznych takich jak woda opadowa, zalegający śnieg i lód, silna operacja słoneczna oraz mikroorganizmy. Spoiwo łączące ziarna kruszywa zaprawy ulegało wyflukowaniu, a rozszerzające się i kurczące pod wpływem zmiennych temperatur ziarna wchodzące w skład masy zaczęły się wykruszać. Na porowatym, szorstkim podłożu chętnie i łatwo rozwijają się mikroorganizmy, osadza kurz i brud, które wraz z wodą opadową wnikają w strukturę materiału trwale go przebarwiając. Stwierdzić jednak należy, że płyta poza nieestetycznym wyglądem wciąż zachowała zadowalające właściwości wytrzymałościowe, jest cała – bez ubytków. Natomiast inskrypcja na brudnej, ciemnej, porośniętej mchami, porostami i in. mikroorganizmami powierzchni jest słabo czytelna.

7.3. Elementy żeliwne

Do elementów żeliwnych należą: Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej, Korduli z Lasockich Chełmickiej, Anny z Mioduskich Karnkowskiej, Ignacego Chełmickiego oraz ogrodzenie.

Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej w formie kapliczki oraz nagrobek Korduli z Lasockich Chełmickiej, Anny z Mioduskich Karnkowskiej, Ignacego Chełmickiego w formie żeliwnego krzyża na ceglany cokole znajdują się w wyższej, południowej części kwatery. Żeliwne ogrodzenie zachowało się częściowo w niżej położonej, północnej części kwatery. Obiekty te są silnie skorodowane, popękane, ich stan zachowania jest zły.

Przyczyną ich korozji są roztwory wodne oraz czynniki atmosferyczne, które przyczyniają się do postępującego niszczenia. Żeliwo jest stopem żelaza, w którym zawartość węgla (najczęściej w postaci grafitu) przekracza 2%. Proces korozji żelaza jest procesem elektrochemicznych, w którym rolę elektrolitu pełni wilgoć absorbowana z otoczenia. W środowisku suchym na powierzchni obiektu wykonanego z żelaza tworzy się szczelna warstwa tlenku żelaza (III), który stanowi ochronę przed dalszym działaniem czynników atmosferycznych. Przy dostępie wilgoci żelazo ulega korozji i stopniowo przemienia się w mieszaninę tlenków, węglanów oraz soli tworząc czerwobrunatną rdzę. W skład rdzy wchodzi tlenki żelaza (II) i żelaza (III), wapnia, magnezu; chlorki żelaza, wapnia, magnezu, potasu i sodu; woda; substancje organiczne oraz krzemionka, a niekiedy (w produktach korozji starego żelaza) również węglany i siarczany.

W obiektach wykonanych z żeliwa tworzy się obok ciemnobrunatnej rdzy, również „patyna wodna” o ciemnoszarej barwie. Patyna może stanowić ochronę metalu, ale często zachodzą pod nią procesy niszczenia prowadzące do odpadania metalu i produktów korozji w postaci charakterystycznych płatów. Korozję obiektów żeliwnych najbardziej przyspiesza środowisko kwaśne. Ponadto, bardzo niszczący wpływ na nie wywierają również zmiany temperatury. Częste ogrzewanie i studzenie przedmiotów wykonanych z żeliwa wywołuje pęcznienie stopu oraz pękanie. Charakter i budowa rdzy sprawiają, że nie stanowi ona warstwy ochronnej dla żelaza. Sprzyja to dalszemu rozpuszczaniu żelaza. Korozja żelaza i stali powoduje zawsze zmniejszenie wielkości przedmiotów wykonanych z tych metali. Działanie współczesnego środowiska przemysłowego bardzo istotnie wpływa na przyspieszenie zniszczeń korozyjnych. Istotne zatem staje się działanie zapobiegające tworzeniu korozji na zabytkowych obiektach wykonanych z metali.

7.3.1. Żeliwna kapliczka

Stan zachowania nagrobka Kunegundy z Lasockich Mioduskiej jest zły. Niekorzystne warunki ekspozycji, tj. ciągłe narażenie na działanie czynników atmosferycznych (wilgoć, zmiany temperatury, itp.) przyczyniły się do postępującej korozji żeliwa. Powierzchnia nagrobka w całości wykonana z żeliwa jest porowata i chropowata. Wszystkie elementy pokryte są nawarstwieniami korozyjnymi w postaci jasno- oraz ciemnobrunatnej rdzy, widocznej np. na fotografii nr 38 (podstawy kolumn oraz cokół pod rzeźbą Madonny). Na większości powierzchni zaobserwować

można korozję wżerową. Na niektórych elementach proces korozyjny przebiegł do tego stopnia, że powstały wyraźne ubytki w masie żeliwa. Takimi miejscami są kolumny baldachimu oraz cokół pod rzeźbą Madonny. Niektóre elementy, takie jak np. płyta inskrypcyjna (fot. 40), rzeźba Madonny (fot. 32) pokryte są „patyną wodną”, o ciemnoszarej barwie.

Na powierzchni nagrobka, zwłaszcza w dolnej części cokołu, na stopniach, oraz na kolumnach i kopule baldachimu widoczne są liczne nawarstwienia mikrobiologiczne. Produkty metabolizmu mikroorganizmów tworzą kwaśne środowisko, które sprzyja nadtrawianiu powierzchni żeliwa. W niektórych miejscach kolonie mikroorganizmów tworzą grube powłoki, które w skutek zwiększonej adsorpcji wody działają jak kwaśny okład, przyczyniając się do postępującej korozji żeliwa.

Konstrukcja posiada liczne pęknięcia, szczególnie widoczne na ścianach w dolnej części cokołu, oraz na profilach wałkowych, gdzie doszło do wyraźnego przemieszczenia się poszczególnych składowych owych elementów. W związku z nieszczelnością konstrukcji nagrobka woda ma możliwość penetrowania wnętrza obiektu, powodując zniszczenia, których nie widać z zewnątrz. We wnętrzu konstrukcji zachodzi proces kondensacji pary wodnej. Żeliwo jest materiałem, który stosunkowo szybko kumuluje energię cieplną i dość długo ją oddaje. Stąd też, proces kondensacji pary wodnej we wnętrzu zachodzi tym intensywniej, im wyższa jest temperatura otoczenia. Z powodu licznych pęknięć ścian cokołu oraz profili wałkowych, cokół został wtórnie wzmocniony usytuowanymi w narożach metalowymi kątownikami, ściągniętymi za pomocą stalowych prętów przebiegających poziomo - wzdłuż dolnych i górnych krawędzi każdej z części cokołu. Skręcone „na sztywno” kątowniki przy jednoczesnej pracy żeliwa pod wpływem temperatury, są przyczyną wtórnych pęknięć i uszkodzeń. Zarówno kątowniki, jak i pręty stalowe, ulegają korozji.

Baldachim nagrobka posiada widoczne ubytki. Na archiwolcie arkady w formie wałka brakuje kilku czołganek oraz dwóch kwiatonów. Kwiatony prawdopodobnie zostały zabezpieczone przez pracowników gminy i znajdują się obecnie na jej terenie.

Wyraźnie widoczny jest przechył całego nagrobka w stronę południową. Przechył ten jest wynikiem przemieszczenia się gruntu w narożniku kwatery. Powodem tego było uszkodzenie murku oporowego kwatery, rozmakanie i wypłukiwanie drobnej frakcji gruntu przez wody opadowe.

7.3.2. Nagrobek w formie krzyża

Nagrobek Korduli z Lasockich Chełmickiej, Anny z Mioduskich Karnkowskiej, Ignacego Chełmickiego ma formę żeliwnego krzyża na cokole z murowanej cegły.

Stan zachowania nagrobka jest bardzo zły. Żeliwny krzyż jest silnie skorodowany. Widoczne są ciemno- i jasnobrunatne nawarstwienia korozyjne, zwłaszcza w dolnych partiach krzyża. W górnych partiach widoczna jest „patyna wodna” oraz nawarstwienia mikrobiologiczne. Obecność mikroorganizmów skutkuje tworzeniem kwaśnego środowiska, w którym powierzchnia żeliwa jest

nadtrawiana, co prowadzi do postępującej korozji. Murowany cokół nagrobka zachował się najgorzej. Widoczne są spękania i odspajanie tynku na całej wysokości cokołu. Od strony północnej brakuje przeważającej jego części. Cegła pod tynkiem jest zdeintegrowana, pudruje się i kruszy. Podstawa cokołu jest silnie spękana, zarówno w warstwie tynku jak i pod nim. Cokół jest rozwarstwiony, rozłupany. Jego silna dezintegracja związana jest z pracą żeliwnego krzyża, który pod naporem wiatru działa jak dźwignia, a jego część montażowa kruszy cokół. Do destrukcji konstrukcji cokołu dochodzi również w wyniku podciągania kapilarnego wód gruntowych. Woda wznoszona kapilarnie wzdłuż cokołu niesie ze sobą produkty korozji żeliwa i prętów zbrojeniowych, oraz mikroorganizmy i inne zanieczyszczenia, które przyczyniają się do wzrostu zasolenia materiału budulcowego i do dalszej degradacji obiektu. Nagrobek pozbawiony jest tablicy inskrypcyjnej, która znajduje się na terenie parafii. Jej stan jest dobry, a napisy są czytelne.

7.3.3. Ogrodzenie

Otaczało całą kwaterę. Na kamiennie-betonowym fundamencie, który pełni jednocześnie rolę muru oporowego postawiono ozdobne, odlane z żeliwa ogrodzenie. Do chwili obecnej zachowało się tylko po stronie północnej razem z furtką ulokowaną w osi. Pojedyncze niekompletne przęsła znajdują się po obu stronach dłuższych boków także po stronie północnej kwatery. Przęsła zniszczone i zdekompletowane, zapewne już dość dawno, zastąpiono nowym ogrodzeniem – także dzisiaj niekompletnym odbiegającym całkowicie od stylu i formy oryginału. Oba typy przęseł – oryginalne i wtórne – są w bardzo złym stanie. Żeliwne, bogato ornamentowane przęsła są silnie skorodowane, niekompletne, z ubytkami, odkształceniami, połamane na nieregularne odcinki.

Podwalina pod ogrodzenie na całym obwodzie kwatery jest popękana, beton jest rozwarstwiony, fragmenty są wyrócone, wypchnięte przez napierający grunt (kwatera uformowana jest powyżej otaczającego poziomu gruntu). Tam gdzie dolne warstwy stanowią kamienie polne (eratyki) łącząca je cementowa zaprawa odspoiła się i kamienie są luźne, wysuwają się, a fundament rozpada.

8. Wytyczne i założenia konserwatorskie

Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich stanowi bardzo cenny i unikatowy przykład sztuki sepulkralnej z przełomu wieków. Zachowany żeliwny nagrobek ś.p. Kunegundy z Lasockich Mioduskiej, a zwłaszcza odkute z karraryjskiego marmuru rzeźby aniołów odznaczają się wyjątkową wartością artystyczną. Kwaterna jest miejscem spoczynku ważnego dla historii Skrwilna i okolic, rodu Chełmickich herbu Nałęcz.

Biorąc pod uwagę wartość artystyczną, zabytkową oraz historyczną kwatery i zgromadzonych tam pomników oraz ich obecny stan zachowania konieczność podjęcia prac konserwatorskich wydaje się oczywista i bardzo pilna. Należy w pierwszej kolejności powstrzymać destrukcję zabytkowych elementów, przywrócić im właściwości funkcjonalno-użytkowe oraz pełnię

walorów estetycznych i artystycznych.

W ramach poprawy właściwości funkcjonalno-użytkowych postuluje się:

- wymianę zdestruowanych podwalin pod ogrodzenie, płyty nagrobne, krzyż żeliwny oraz wykonanie nowej płyty centralnej z trwałych, odpornych na zawilgocenie materiałów tj. beton wodoszczelny, kamienie nienasiąkliwe (granit, sjenity, gnejsy),
- wzmocnienie posadowienia poprzez podbicie fundamentów pod rzeźbami marmurowymi bez ich demontażu z uwagi na ryzyko powstania wtórnych uszkodzeń,
- demontaż nagrobka w formie żeliwnej kapliczki i wykonanie fundamentu oraz wzmocnienie jego konstrukcji,
- usunięcie karp drzew wrośniętych w południową krawędź kwatery w obrębie kolizji z podwaliną,
- przeniesienie wejścia na teren kwatery w narożnik północno-wschodni z wykorzystaniem oryginalnej furtki, co będzie wymagało wybudowania schodów – z materiałów odpornych na czynniki atmosferyczne – nienasiąkliwych, odpornych na mróz, wytrzymałych mechanicznie (na ścieranie),
- reprofilację nawierzchni poprzez zdjęcie darni, ukształtowanie spadków w celu odprowadzenia wody oraz ułożenie nawierzchni z tłucznia kamiennego na geowłókninie,
- odtworzenie całości ogrodzenia.

W ramach wyeksponowania walorów estetycznych i artystycznych należy:

- przeprowadzić konserwację i restaurację rzeźb marmurowych *in situ*,
- przeprowadzić konserwację i restaurację kamiennych płyt nagrobnych oraz płyty z lastriko z uwzględnieniem demontażu w celu wykonania podwalin w warunkach warsztatowych,
- wykonać konserwację i restaurację kapliczki żeliwnej wraz z uzupełnieniem brakujących elementów oraz wymianą zdegradowanych elementów w warunkach warsztatowych; repliki brakujących elementów, ponowny montaż wykonać z wykorzystaniem pierwowzorów oraz oryginalnych technik (stop, odlew, montaż),
- przywrócić tablicę inskrypcyjną nagrobka Korduli z Lasockich Chełmickiej, Anny z Mioduskich Karnkowskiej oraz Ignacego Chełmickiego,
- obłożyć centralną betonową podwalinę płytami z naturalnego kamienia odpornego na warunki atmosferyczne o powierzchni wykończonej na poler, w kolorze nawiązującym do koloru kamieni oryginalnych.

9. Program prac konserwatorskich i restauratorskich

9.1. Prace badawcze i dokumentacyjne

- Wykonanie dokumentacji fotograficznej ukazującej stan zachowania obiektu przed przystąpieniem do prac konserwatorskich, bieżącej dokumentacji przebiegu prac oraz dokumentacji ukazującej stan obiektu po ich zakończeniu.

- Szczegółowe oględziny rzeźb mające na celu wytypowanie najwłaściwszych miejsc do wykonania sondaży, a następnie pobrania próbek do badań, z zastrzeżeniem, że kamienny materiał w celu identyfikacji gatunku i pochodzenia skał należy pobrać z miejsc już uszkodzonych (przełamów, ubytków), w minimalnej ilości.
- Pobranie próbek kamienia i wykonanie badań konserwatorskich:
 - analiza petrograficzna skał – białego marmuru i kamienia czarnego,
 - badania kolorymetryczne barwy marmuru oraz monitoring wpływu zabiegów konserwatorskich tj. oczyszczanie, impregnacja na ewentualne jej zmiany,
 - badanie właściwości zapraw przeznaczonych do uzupełniania ubytków kamienia w odniesieniu do właściwości materiału oryginalnego.
- Wykonanie pisemnej i fotograficznej dokumentacji prac konserwatorskich według „Schematu dokumentacji prac badawczych, konserwatorskich i restauratorskich” z 2009 roku opracowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

9.2. Rozbiórki i demontaże podwalin oraz płyt nagrobnych, zabezpieczenie i transport

- Ze względu na zaawansowaną destrukcję wszystkich podwalin – ogrodzenia oraz płyt i cokołów pod nagrobki planuje się ich całkowitą rozbiórkę, a następnie odtworzenie z zastosowaniem technologii zapewniających trwałość i stabilność w długim okresie. Pociąga to konieczność rozbiórki większości elementów wchodzących w skład kwatery: pręseł ogrodzenia, płyt nagrobnych oraz żeliwnego krzyża. Ze względu na ryzyko powstania wtórnych uszkodzeń podczas demontaży, transportów i montażu zakłada się remont podwalin oraz rzeźb aniołów *in situ*. Żeliwny nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej w kształcie kapliczki nie posiada fundamentów, ale z powodu niestabilności podłoża jest znacznie wychylony, a korozja materiału konstrukcyjnego osiągnęła miejscami stan krytyczny. Zagrożony jest upadkiem. Dlatego powinien zostać zdemontowany. Kolejność rozbiórek i demontaży pokazuje rysunek nr 4.

Płytę centralną należy pociąć piłami z tarczami diamentowymi, a następnie pocięte na mniejsze części fragmenty rozebrać ręcznie. Wykluczone jest używanie narzędzi i metod powodujących drgania lub wibracje z uwagi na zagrożenie dla rzeźb oraz płyt w obrębie oraz sąsiedztwie kwatery.

Gruz należy wywieźć w miejsce wskazane przez Zamawiającego.

- Przygotowanie elementów do demontażu oraz transportu do pracowni konserwatorskiej/warsztatu:
 - wykonanie dostosowanych wymiarami i kształtem skrzyń,
 - ostrożne oddzielenie płyt nagrobnych od ceglano-betonowych podwalin. W zależności od stopnia związania z podstawą – w przypadku silnego - dopuszcza się wycięcie

- wraz betonem za pomocą piły z tarczą diamentową,
- zabezpieczenie powierzchni płyt poprzez dokładne owinięcie kilkoma warstwami folii bąbelkowej,
- umieszczenie płyt przy wykorzystaniu samochodu wyładowczego z HDS w uprzednio przygotowanych skrzyniach w sposób uniemożliwiający ocieranie się/przemieszczanie się elementów podczas transportu,
- załadunek i transport do pracowni konserwatorskiej. Pomieszczenia, w których przechowywane będą obiekty powinny posiadać odpowiednie zabezpieczenia, warunkiem minimalnych jest instalacja alarmowa z monitoringiem.

9.3. Konserwacja płyt nagrobnych z czarnego, polerowanego kamienia

- Usunięcie tymczasowych zabezpieczeń założonych na czas transportu oraz ostrożne, mechaniczne usunięcie pozostałości betonowych podwalin z odwroci płyt przy użyciu narzędzi kamieniarskich ręcznych i elektrycznych tj. dłuta, wiertarki z wymiennymi tarczami i frezami, mikropiaskarka.
- Oczyszczenie powierzchni kamienia z nawarstwień biologicznych i atmosferycznych. Na wstępie należy usunąć mikroorganizmy metodami chemicznymi za pomocą preparatów o silnym działaniu biobójczym i szerokim spektrum działania tj.: 2% roztwór alkoholowy preparatu Lichenicida 264 (Bresciani), 3-5 % roztwór alkoholowy preparatu Biotin R, 7%-10% roztwór wodny preparatu Preventol RI 80 (Lanxess); W momencie obumarcia mikroorganizmów (minimum 24h) należy usunąć je z powierzchni np. za pomocą pary wodnej podawanej pod niewielkim ciśnieniem np. za pomocą parownicy Kärcher.
- Proces oczyszczania należy kontynuować aż do uzyskania właściwego efektu dostępnymi, jak najmniej inwazyjnymi metodami mechanicznymi – strumieniowanie parą wodną pod ciśnieniem z dodatkiem środków powierzchniowo-czynnych.
- Ubytki należy uzupełnić masą mineralną, o spoiwie cementowym z dodatkiem żywicy redyspersyjnej (Acronal S 695 P). Masa mineralna przygotowana zgodnie z recepturą: cement 32,5 + żywica 15% + woda, w stosunku 1:1:2, ma bardzo dobrą urabialność, bardzo dobrą przyczepność, oraz dobrą odporność na działanie wody i odpowiednią wytrzymałość mechaniczną do zastosowania w skale magmowej.
- Powierzchnię płyt zabezpieczyć powłoką ochronną np. Funcosil AS firmy Remmers.

9.4. Konserwacja rzeźb marmurowych

- Oczyszczenie powierzchni marmuru z nawarstwień biologicznych i atmosferycznych. Z uwagi na osłabienie kamienia w przypowierzchniowej warstwie zabieg należy przeprowadzić w sposób zapewniający pełne bezpieczeństwo, skuteczność i stabilność kolorystyczną białemu marmurowi. Zabieg w pełnej skali należy poprzedzić próbami

na wytypowanych testowych powierzchniach. Z uwagi na złożony charakter nawarstwień zakłada się komplementarną metodykę oczyszczania:

- Na wstępie należy usunąć mikroorganizmy metodami chemicznymi za pomocą preparatów o silnym działaniu biobójczym i szerokim spektrum działania, tj.: 2% roztwór alkoholowy preparatu Lichenicida 264 (Bresciani), 3-5 % roztwór alkoholowy preparatu Biotin R , 7%-10% roztwór wodny preparatu Preventol RI 80 (Lanxess).
 - W momencie obumarcia mikroorganizmów (minimum 24 h) należy usunąć je z powierzchni np. za pomocą pary wodnej podawanej pod niewielkim ciśnieniem np. za pomocą parownicy Kärcher.
 - Proces oczyszczania należy kontynuować aż do uzyskania właściwego efektu dostępnymi, jak najmniej inwazyjnymi metodami, w zależności od rodzaju nawarstwienia:
 - mechaniczną – strumieniowanie parą wodną pod ciśnieniem, inne metody np. ścierno-strumieniowa z uwagi na stan powierzchni jest niewskazana,
 - chemicznymi – za pomocą okładów z węglanu amonu,
 - fizycznymi spośród, których rekomenduje się metodę ablacji laserowej jako docelowej – najmniej inwazyjnej w stosunku do oczyszczanej powierzchni i bardzo skutecznej za pomocą lasera typu Q-switched, Nd: YAG, z możliwością regulowania długości fali (1064, 532 nm). Stopień oczyszczenia oraz parametry wiązki należy dobrać na podstawie prób na powierzchniach testowych według następującej procedury:
 - wyznaczenie wzorca - na wytypowanej powierzchni (np. na bokach podstaw rzeźb) zmieniając parametry wiązki należy wykonać próby na niewielkich powierzchniach (1-2 cm²) do oceny nadzoru konserwatorskiego, który wskaże najwłaściwszy z punktu widzenia konserwatorskiego efekt oczyszczenia,
 - wyznaczenie pól testowych – na wyznaczonych polach testowych zostaną wykonane większe próby oczyszczania przy zastosowaniu zdefiniowanych wzorcowych parametrów wiązki ustalonych podczas prób,
 - monitoring efektów poprzez porównanie z wzorcem za pomocą metod:
 - mikroskopowej analizy powierzchni,
 - analizy kolorymetrycznej,
 - ewentualnie innych narzędzi (zastosowanych przy ustalaniu wzorca).
- Przyjęcie parametrów referencyjnych wiązki określonych podczas testów dla pozostałej powierzchni – w przypadku pozytywnej oceny wyników porównania, zdefiniowane jako wzorcowe parametry wiązki będą zastosowane do oczyszczenia obiektu w pełnej skali.

- Konsolidacja silnie zdeintegrowanych partii podłoża metodą opracowaną na podstawie wyników badań laboratoryjnych zakładającą impregnację z wykorzystaniem preparatów dwóch rodzajów: najpierw koloidalnego roztworu wodorotlenku wapnia CaLoSiL E-25 (IBZ Freiberg), a następnie estrów kwasu krzemowego o właściwościach hydrofilnych w formie preparatu KSE 100 (Remmers) i KSE 300 (Remmers).
- Wypełnienie drobnych szczelin i pęknięć kamienia metodą łączoną - iniekcji zaprawą na bazie wapna naturalnego PLM-M (CTS) poprzedzoną aplikacją preparatu CaLoSiL E-25.
- Uzupelnienie ubytków marmuru masą mineralną opracowaną na podstawie badań laboratoryjnych oraz danych zawartych w literaturze przedmiotu; przykładowy skład masy:
 - cement portlandzki marki 52,5:1 cz.,
 - mączka marmurowa Bianco Carrara o frakcji < 0,15:3,6 cz.,
 - Calcio Carbonato Micronizzato (CaCO₃) frakcji < 0,15: 0,4 cz.,
 - żywica redyspergowalna Vinnapas CEF 10W: 20% masy spoiwa cementowego obliczone dla masy suchej żywicy.

W przypadku większych ubytków uzupełnienia należy wykonać na stelażu z materiału niekorodującego, np. z włókna szklanego, stabilizowanych w kamieniu szybkowiązącą żywicą epoksydową.

Powierzchnię uzupełnień opracować odpowiednio do uzupełnianego oryginału na półsucho lub po całkowitym związaniu za pomocą jasnych papierów ściernych o zróżnicowanej frakcji ścierniwa (120 – 2000) i kostek polerskich (< 2000).

- Zabezpieczanie powierzchni kamienia preparatem tworzącym powłokę hydrofobową, odpornym na czynniki zewnętrzne związane z nasłonecznieniem tj. promieniowanie UV oraz nagrzewanie powierzchni – nie mięknące i nie żółknące – np.:
 - wosk mikrokryształiczny o temperaturze topnienia 103-105°C,
 - Funcosil AS (Remmers),
 - Stein Repellent Nano-Effekt (Akemi),
 - Funcosil FC (Remmers).

9.5. Konserwacja płyty nagrobnej z masy lastriko

- Usunięcie tymczasowych zabezpieczeń założonych na czas transportu.
- Fotograficzna dokumentacja oraz ocena stanu zachowania płyty. W przypadku stwierdzenia bardzo złego stanu zachowania płyty rozważyć należy wykonanie repliki z zachowaniem formy pierwotnej.
- Ostrożne, mechaniczne usunięcie pozostałości betonowych podwalin z odwrocia płyty przy użyciu narzędzi kamieniarskich ręcznych i elektrycznych tj. dłuta, wiertarki z wymiennymi tarczami i frezami, mikropiaskarka.
- Oczyszczenie powierzchni kamienia z nawarstwień biologicznych i atmosferycznych.

Na wstępie należy usunąć mikroorganizmy metodami chemicznymi za pomocą preparatów o silnym działaniu biobójczym i szerokim spektrum działania tj.: 2% roztwór alkoholowy preparatu Lichenicida 264 (Bresciani), 3-5 % roztwór alkoholowy preparatu Biotin R , 7%-10% roztwór wodny preparatu Preventol RI 80 (Lanxess); W momencie obumarcia mikroorganizmów (minimum 24 h) należy usunąć je z powierzchni np. za pomocą pary wodnej podawanej pod niewielkim ciśnieniem np. za pomocą parownicy Kärcher.

- Proces oczyszczania należy kontynuować, aż do uzyskania właściwego efektu dostępnymi, jak najmniej inwazyjnymi metodami, w zależności od rodzaju nawarstwienia:
 - mechanicznymi – strumieniowanie parą wodną pod ciśnieniem, ewentualnie metodą abrazyjną,
 - chemicznymi – za pomocą okładów z węgla amonu,
- Uzupelnienie ubytków zaprawą przygotowaną na bazie cementu portlandzkiego białego barwionego na kolor lokalny syrkimi pigmentami z wypełniaczem - grysem marmurowym o dobranej frakcji.
- Uzupelnienie szczelin, pęknięć oraz najmniejszych ubytków przy użyciu zaprawy na bazie żywicy epoksydowej w formie emulsji z wypełniaczami pozwalającymi imitować lastriko oraz barwionej suchymi pigmentami na kolor lokalny.
- Opracowanie całej powierzchni – wraz z uzupełnieniami – metodą mechaniczną z użyciem maszyn polerskich do szlifowania i polerowania lastriko.
- Ewentualne scalenie kolorystyczne poprzez rozpunktowanie miejsc trwale przebarwionych oraz łączeń materiałów.
- Zabezpieczanie powierzchni płyty preparatem tworzącym powłokę hydrofobową, odpornym na czynniki zewnętrzne związane z nasłonecznieniem tj. promieniowanie UV oraz nagrzewanie powierzchni – nie mięknące i nie żółknące – np.:
 - воск mikrokrystaliczny o temperaturze topnienia 103-105°C,
 - Funcosil AS (Remmers),
 - Stein Repellent Nano-Effekt (Akemi),
 - Funcosil FC (Remmers).
- Uczytelnienie inskrypcji na nagrobku metodą i techniką jak zastosowana była pierwotnie do wykonania liternictwa.

9.6. Konserwacja obiektów z żeliwa

9.6.1. Konserwacja żeliwnej kapliczki

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficznej ukazującej stan zachowania nagrobka przed przystąpieniem do prac konserwatorskich.
- Montaż rusztowania na całej wysokości nagrobka zgodnie z przepisami BHP.
- Wykonanie inwentaryzacji elementów nagrobka przed demontażem. Fragmenty nagrobka

należy opisać i ponumerować, a następnie nanieść na szkic (lub fotografię). Dokładna dokumentacja gwarantuje właściwy montaż po konserwacji.

- Zabezpieczenie delikatnych elementów nagrobka, szczególnie narażonych na uszkodzenia podczas demontażu, takich jak kolumny baldachimu. Zabezpieczenie jest konieczne w chwili zdjęcia elementów nad kolumnami. Elementy można zabezpieczyć listwami pionowymi z drewna o przekroju 30 x 30 mm co 20 mm i stężyć je taśmami na trzech wysokościach. Kolumny po wzmocnieniu listwami stężyć deskami skręconymi śrubami na dwóch wysokościach. Elementy ruchome spiąć taśmami, drutem itp.
- Przeprowadzenie demontażu zgodnie ze schematem, przedstawionym na rysunku (nr 4). Demontaż należy rozpocząć od wstępnego oczyszczenia miejsc połączenia elementów. Poszczególne elementy nagrobka połączone zostały stalowymi wkrętami oraz trzpieniami, które podczas demontażu należy ostrożnie rozwiercać. Demontaż należy prowadzić bardzo ostrożnie od partii górnych, kierując się ku dołowi. Zdemontowane elementy należy odkładać na przygotowaną wcześniej platformę. Podczas rozbiórki nie należy używać młotków, przecinaków, ostrych i ciężkich narzędzi. Można natomiast, ale z umiarem, aplikować preparaty odrdzewiające.
- Zabezpieczenie grobu (np. plandeką oraz twardą płytą typu OSB) przed warunkami atmosferycznymi oraz dewastacją (celową lub przypadkową).
- Transport zabezpieczonych fragmentów nagrobka do pracowni, w której prowadzona będzie konserwacja. Zdemontowane elementy powinny być podczas transportu zabezpieczone (folia bąbelkowa, inny wypełniacz) przed tarciem, obijaniem, przemieszczeniem.
- Dezynfekcja powierzchni zdemontowanych elementów za pomocą środka biobójczego.
- Usunięcie nawarstwień korozyjnych (rdzy) metodą strumieniowo – ścierną. Dobór odpowiedniego ścierniwa oraz parametrów samego procesu będzie możliwy po przeprowadzeniu testów w warunkach pracownianych na niewidocznym fragmencie żeliwnego obiektu – np. na odwrociu.
- Po oczyszczeniu należy dokonać oceny stanu zachowania elementów. Zniszczone fragmenty nagrobka należy w miarę możliwości naprawić, aby zachować jak najwięcej materii zabytkowej. Elementy, których naprawa nie jest możliwa, powinny zostać zrekonstruowane.
- Naprawienie drobnych uszkodzeń za pomocą stalowych kołków oraz uzupełnienie drobnych ubytków i szczelin masą żywiczną o spoiwie epoksydowym. Uzupełnienia powinny być niewidoczne, stąd istotne jest wyrównanie (szlifowanie) masy oraz nadanie jej faktury żeliwa.
- Zlecenie wykonania repliki elementów, których naprawa jest niemożliwa. Odtworzenie elementów powinno zostać wykonane w odlewni żeliwa z zachowaniem pierwotnej formy, tj. na podstawie zachowanej formy elementu oryginalnego. Po wykonaniu napraw

oraz replik, nagrobek należy roboczo zmontować w pracowni, wykorzystując nowe wzmocnienia oraz łączenia z zachowaniem oryginalnej formy pierwotnie użytych systemów.

- Odtłuszczenie powierzchni oczyszczonych elementów nagrobka (np. acetonem).
- Nałożenie preparatów antykorozyjnych na wszystkie elementy nagrobka. W pierwszym etapie należy elementy zabezpieczyć preparatem ZINGAMETALL. Grubość suchej powłoki antykorozyjnej preparatu powinna wynosić od 40 do 80 μm . Powłoka musi być całkowicie sucha i oczyszczona przed zastosowaniem warstwy nawierzchniowej. Najpierw zastosować należy powłokę mgielną (bardzo cienką warstwę farby tj. od 20 μm do 40 μm), a następnie powłokę do właściwej, wymaganej grubości całkowitej. Następnie należy nałożyć farbę gruntującą, np. EPOKSYKOR M 503 – gruntoemalię epoksydową odporną na czynniki chemiczne. Farbę nakładać należy w 1 – 3 warstwach na suche, odtłuszczone podłoże, pozbawione soli i innych zanieczyszczeń. Jako farbę nawierzchniową można zastosować farbę grafitową, np. EDDI SHMIED dedykowaną do wyrobów ze stali. Farbę nawierzchniową należy nakładać w dwóch warstwach za pomocą pędzla lub wałka do uzyskania kolorystyki najbardziej zbliżonej do oryginalnej (antracytowa szarość, kolor żeliwa).
- Wykonanie nowego fundamentu w celu zagwarantowania dobrego posadowienia nagrobka (zgodnie z opisem technicznym).
- Montowanie nagrobka na nowym fundamencie. Nagrobek należy montować z dużą starannością i dokładnością stosując nowe śruby oraz wzmocnienia wewnętrzne. Śrub nie powinno się skręcać zbyt mocno, gdyż żeliwo jest materiałem kruchym i mógłby ulec uszkodzeniu. Łączenia po montażu należy pomalować. Powinno się stosować podkładki amortyzujące (np. silikonowe lub gumowe).

9.6.2. Konserwacja nagrobka w formie krzyża na cokole

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficznej ukazującej stan zachowania nagrobka przed przystąpieniem do prac konserwatorskich.
- Wykonanie inwentaryzacji elementów nagrobka przed demontażem.
- Przeprowadzenie demontażu. Demontaż należy prowadzić bardzo ostrożnie, ze względu na kruchość żeliwa. Zdemontowane elementy należy odkładać na przygotowaną wcześniej platformę.
- Zabezpieczenie grobu (np. plandeką oraz twardą płytą typu OSB) przed warunkami atmosferycznymi oraz dewastacją (celową lub przypadkową).
- Transport żeliwnych elementów do pracowni, w której prowadzona będzie konserwacja. Zdemontowane elementy powinny być podczas transportu zabezpieczone (folia bąbelkowa, inny wypełniacz) przed tarciem, obijaniem, przemieszczeniem.
- Dezynfekcja powierzchni zdemontowanych elementów za pomocą środka biobójczego.
- Usunięcie nawarstwień korozyjnych (rdzy) metodą strumieniowo – ścierną. Dobór

odpowiedniego ścierniwa oraz parametrów samego procesu będzie możliwy po przeprowadzeniu testów w warunkach pracownianych na niewidocznym fragmencie żeliwnego obiektu – np. na trzpieniu montażowym. Po oczyszczeniu należy dokonać oceny stanu zachowania obiektu.

- Odtłuszczenie powierzchni oczyszczonych elementów nagrobka (np. acetonem).
- Nałożenie preparatów antykorozyjnych oczyszczoną powierzchnią. W pierwszym etapie należy obiekt zabezpieczyć preparatem ZINGAMETALL. Grubość suchej powłoki antykorozyjnej preparatu powinna wynosić od 40 do 80 μm . Powłoka musi być całkowicie sucha i oczyszczona przed zastosowaniem warstwy nawierzchniowej. Najpierw zastosować należy powłokę mgielną (bardzo cienką warstwę farby tj. od 20 μm do 40 μm), a następnie powłokę do właściwej, wymaganej grubości całkowitej. Następnie należy nałożyć farbę gruntującą, np. EPOKSYKOR M 503 – gruntoemalię epoksydową odporną na czynniki chemiczne. Farbę nakładać należy w 1 – 3 warstwach na suche, odtłuszczone podłoże, pozbawione soli i innych zanieczyszczeń. Jako farbę nawierzchniową można zastosować farbę grafitową, np. EDDI SHMIED dedykowaną do wyrobów ze stali. Farbę nawierzchniową należy nakładać w dwóch warstwach za pomocą pędzla lub wałka do uzyskania kolorystyki najbardziej zbliżonej do oryginalnej (antracytowa szarość, kolor żeliwa).
- Wykonanie nowego fundamentu w celu zagwarantowania dobrego posadowienia nagrobka (zgodnie z opisem technicznym).
- Wykonanie nowego cokołu z zachowaniem pierwotnej formy, oraz zamontowanie żeliwnego krzyża.
- Konserwacja tablicy inskrypcyjnej metodami jak w przypadku płyt nagrobnych wykonanych z czarnego kamienia (punkt 9.3).
- Montaż tablicy inskrypcyjnej.

9.6.3. Konserwacja żeliwnych elementów ogrodzenia

- Wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficznej ukazującej stan zachowania ogrodzenia przed przystąpieniem do prac konserwatorskich.
- Wykonanie inwentaryzacji elementów ogrodzenia przed demontażem.
- Przeprowadzenie demontażu ogrodzenia z zachowaniem szczególnej ostrożności. Skorodowane żeliwo jest materiałem szczególnie kruchym.
- Transport zabezpieczonych przęseł i furtki do pracowni, w której prowadzona będzie konserwacja. Zdemontowane elementy powinny być podczas transportu zabezpieczone (folia bąbelkowa, inny wypełniacz) przed tarciem, obijaniem, przemieszczeniem.
- Dezynfekcja powierzchni zdemontowanych elementów za pomocą środka biobójczego.
- Usunięcie nawarstwień korozyjnych (rdzy) metodą strumieniowo – ścierną. Dobór odpowiedniego ścierniwa oraz parametrów samego procesu będzie możliwy

po przeprowadzeniu testów w warunkach pracownianych na niewidocznym fragmencie żeliwnego obiektu.

- Po oczyszczeniu należy dokonać oceny stanu zachowania elementów. Zniszczone fragmenty przęseł należy w miarę możliwości naprawić, aby zachować jak najwięcej materii zabytkowej. Elementy, których naprawa nie jest możliwa, powinny zostać zrekonstruowane.
- Naprawienie drobnych uszkodzeń metodą spawalniczą oraz uzupełnienie drobnych ubytków żywicą o spoiwie epoksydowym. Uzupełnienia powinny być niewidoczne, stąd istotne jest wyrównanie (szlifowanie) masy oraz nadanie jej faktury żeliwa.
- Zlecenie wykonania repliki brakujących przęseł oraz tych, których naprawa jest niemożliwa. Odtworzenie przęseł powinno zostać wykonane w odlewni żeliwa z zachowaniem pierwotnej formy, tj. na podstawie zachowanej formy elementu oryginalnego.
- Odtłuszczenie powierzchni oczyszczonych przęseł (np. acetonem).
- Nałożenie preparatów antykorozyjnych na wszystkie elementy. W pierwszym etapie należy elementy zabezpieczyć preparatem ZINGAMETALL. Grubość suchej powłoki antykorozyjnej preparatu powinna wynosić od 40 do 80 μm . Powłoka musi być całkowicie sucha i oczyszczona przed zastosowaniem warstwy nawierzchniowej. Najpierw zastosować należy powłokę mgielną (bardzo cienką warstwę farby tj. od 20 μm do 40 μm), a następnie powłokę do właściwej, wymaganej grubości całkowitej. Następnie należy nałożyć farbę gruntującą, np. EPOKSYKOR M 503 – gruntoemalię epoksydową odporną na czynniki chemiczne. Farbę nakładać należy w 1 – 3 warstwach na suche, odtłuszczone podłoże, pozbawione soli i innych zanieczyszczeń. Jako farbę nawierzchniową można zastosować farbę grafitową, np. EDDI SHMIED dedykowaną do wyrobów ze stali. Farbę nawierzchniową należy nakładać w dwóch warstwach za pomocą pędzla lub wałka do uzyskania kolorystyki najbardziej zbliżonej do oryginalnej (antracytowa szarość, kolor żeliwa).
- Wykonanie nowych fundamentów w celu zagwarantowania dobrego posadowienia ogrodzenia (zgodnie z opisem technicznym).
- Montaż ogrodzenia na nowym fundamencie – elementów oryginalnych po konserwacji oraz elementów zrekonstruowanych.

10. Opis techniczny do projektowanego zakres prac remontowo – budowlanych

10.1. Prace rozbiórkowe i demontażowe

W ramach prac budowlanych planuje się następujące rozbiórki i demontaże:

- demontaże płyt nagrobnych P1 - P5,
- demontaż krzyża żeliwnego K2 wraz z murowanym cokołem,
- demontaż kapliczki żeliwnej (wg rysunku szczegółowego nr 4),
- rozbiórka ogrodzenia żeliwnego i stalowego,
- rozbiórka fundamentu ogrodzenia wokół kwatery grobowej,

- rozbiórka stopnia terenowego oddzielającego części kwatery grobowej o różnej wysokości,
- skucie wierzchniej warstwy fundamentu ceglano-betonowego (około 10 cm) na którym zlokalizowane są: anioły A1, A2, A3 oraz krzyż (K1) z czarnego kamienia z cokołem,
- usunięcie pniaków (karp) drzew wyciętych w bezpośrednim sąsiedztwie kwatery grobowej.

Powstałe odpady w wyniku prowadzonych prac rozbiórkowych należy rozdrobnić i umieścić w kontenerach, wywieźć i zutylizować zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Dane liczbowe elementów do rozbiórki i demontażu:

- Płyty nagrobne – 5 szt.,
- Krzyż żeliwny – 1 szt., wys. około 2,35 m,
- Kapliczka żeliwna – 1 szt., wys. około 5,80 m,
- Ogrodzenie żeliwne – 11,5 mb,
- Ogrodzenie stalowe – 4,5 mb,
- Fundament ogrodzenia – 48,0 mb,
- Stopień terenowy – 8,5 mb,
- Murowany cokół krzyża – 1 szt.,
- Płyta ceglano-betonowa – 11,70 m²,
- Pniaki drzew – 2 szt.

10.2. Fundamenty

- Fundament ogrodzenia

Fundamentem ogrodzenia jest łąwa żelbetowa prostokątna o wymiarach 30 x 60 cm zbrojona prętami #10 ze stali Epstal B500SP z betonu klasy C20/25. Otulina zbrojenia c = 50 mm. Pod łąwą należy wykonać warstwę podkładową z „chudego” betonu na podsypce piaskowej.

- Fundament kapliczki żeliwnej

Płyta żelbetowa kwadratowa o wymiarach 201x201 cm i grubości 25 cm zbrojona siatką z prętów śr. 8mm o oczkach 20 x 20 cm górą i dołem. Podkład z betonu klasy C8/10 gr. 10 cm na warstwie odsączającej z piasku zagęszczonego grubość warstwy 10 cm. Beton konstrukcyjny C20/25, stal B500SP, otulina 50 mm.

- Stopa fundamentowa pod krzyż żeliwny

Stopa fundamentowa żelbetowa schodkowa o wymiarach podstawy dolnej 100 x 100 cm i podstawy górnej 55 x 55 cm, grubość podstaw po 25 cm każda. Zbrojenie siatką z prętów śr. 8mm o oczkach 15 x 15 cm górą i dołem. Górna część o wymiarach 55 x 55 cm Podkład z betonu klasy C8/10 gr. 10cm na warstwie odsączającej z piasku zagęszczonego grubość warstwy 10 cm. Beton konstrukcyjny C20/25, stal B500SP, otulina 50 mm.

- Wzmocnienie fundamentu płyty centralnej

W celu wzmocnienia fundamentu ceglano-betonowego znajdującego się w centralnej części kwatery grobowej zaprojektowano podbicie i poszerzenie fundamentu istniejącego po obwodzie. Maksymalna szerokość podbijania to 1,0 – 1,2 m. Jednocześnie nie wolno podkopać więcej niż 20% fundamentu przeznaczonego do podbicia. Jednocześnie może być wykonywany co 4 odcinek. Po wykonaniu wykopu grunt pod projektowanym fundamentem należy jak najlepiej zagęścić. Do wykonania podbić najlepiej użyć betonu ekspansywnego, który podczas wiązania zwiększa swoją objętość, tym samym wypełnia wszystkie pustki i powoduje bardziej równomierne przekazanie obciążeń ze starego fundamentu na nowy. Dodatkowo zaprojektowano opaskę żelbetową wokół fundamentu o wymiarach 20 x 30 cm. Beton zwykły C20/25, stal B500SP, otulina 50 mm.

Wierzchnia płyta żelbetowa grubości 10 zbrojona siatką z prętów śr. 6 mm o oczkach 15 x 15 cm połączona z opaską obwodową. Beton C20/25, stal B500SP, otulina 50 mm.

10.3. Ścianka ogrodzenia

Ścianka murowana na ławie żelbetowej z kamienia odzyskanego z rozbiórki oraz nowego na zaprawie cementowo-wapiennej, do wysokości pierwotnej – około 70 – 90 cm powyżej poziomu ścieżki. Od strony kwatery powstałą ścianę oblać betonem klasy C16/20 w celu zwiększenia stateczności ścianki poprzez zwiększenie jej masy. Grubość koszulki zróżnicowana wraz z wysokością od 30 cm w dolnej partii do 10 cm w górnej (20 cm poniżej poziomu terenu wewnątrz kwatery grobowej).

10.4. Odwodnienie terenu kwatery

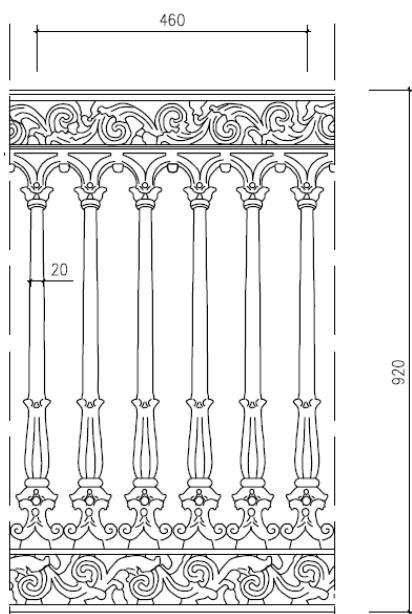
W celu poprawnego odpływu wód opadowych z wnętrza kwatery grobowej zaproponowano drenaż wykonany z perforowanych rur PVC-U (średnicy 50 mm) w osnowie z geowłókniny. Drenaż ułożony prostopadle do dłuższej ściany wyprowadzający wody opadowe poza teren kwatery w kierunku alejki, poprzez dwa rzygacze wykonane ze stali nierdzewnej zamontowane w ścianie ogrodzenia.

10.5. Schody

Schody płytowe, monolityczne, żelbetowe. Płyta grubości 15 cm z betonu C16/20 stal B500SP, otulina grubości 30 mm.

10.6. Ogrodzenie

Ogrodzenie żeliwne do odtworzenia na wzór istniejących (rys. nr 7).

10.7. Prace montażowe

Należy prowadzić w bardzo ostrożny sposób, aby nie uszkodzić zabytkowych elementów. Wszystkie zdemontowane obiekty należy uprzednio odpowiednio zabezpieczyć i przygotować do montażu.

11. Literatura

- Alois Riegl, *Das moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und seine Entstehung*, Wien – Leipzig 1903
- Bobrowicz Jan Nepomucen, *Herbarz Kaspra Niesieckiego*, wyd. Jan Nepomucen Bobrowicz, t. 3, Sanlt Petersburg 1839
- Domaśłowski Wiesław, *Zabytki kamienne i metalowe, ich niszczenie i konserwacja profilaktyczna*, Toruń 2011
- KATALOG ZABYTKÓW, *Powiat rypiński*, Barbara Kaczyńska i Barbara Szymanowska, *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. 11, Województwo bydgoskie, z. 12, Tadeusz Chrzanowski, Marian Kornecki, Warszawa 1971,
- Niemcewicz Piotr, *Konserwacja wapienia dębnickiego*, Wydawnictwo UMK, Toruń 2005
- Mniszek Wojciech, Irzyk Tomasz, Krzywonos Helena, *Konserwacja zabytkowych przedmiotów metalowych w Państwowym Muzeum Auschwitz – Birkenau w Oświęcimiu*, Zeszyty naukowe WSZOP w Katowicach, nr 1, Katowice 2008
- Piotrowski Roman, *Skrwilno i okolice (od czasów najdawniejszych do 1945 r.)*, Skrwilno 1997
- Szmygin Bogusław, *Współczesne problemy teorii konserwatorskiej w Polsce*, Warszawa-Lublin 2008

- Walter Frodl, *Pojęcia i kryteria wartościowania zabytków, ich oddziaływanie na praktykę konserwatorską*, Warszawa 1966 (Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, seria B, t. XIII)

¹ KATALOG ZABYTKÓW, s. 20.

² Katalog Zabytków podaje błędnie, że rzeźby aniołów znajdują się w obrębie kwatery grobowej właścicieli Skrwilna, rodzin Cissowskich i Jeżewskich (KATALOG ZABYTKÓW, s. 20).

³ *Herbarz Kaspra Niesieckiego*, wyd. Jan Nepomucen Bobrowicz, t. 3, Saint Petersburg 1839, s. 23.

⁴ *Skrwilno i okolice (od czasów najdawniejszych do 1945 r.)*, Roman Piotrowski, Skrwilno 1997, s. 48.

⁵ Decyzja w archiwum WUKZ w Toruniu, delegatura we Włocławku.

⁶ Walter Frodl, *Pojęcia i kryteria wartościowania zabytków, ich oddziaływanie na praktykę konserwatorską*, Warszawa 1966 (Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków, seria B, t. XIII).

⁷ Alois Riegl, *Das moderne Denkmalkultus. Sein Wesen und seine Entstehung*, Wien – Leipzig 1903; por. także: Janusz Krawczyk, *Teoria Aloisa Riegla i jej polska recepcja a problemy współczesnego konserwatorstwa*, [w:] Bogusław Szymgin (red.) *Współczesne problemy teorii konserwatorskiej w Polsce*, Warszawa-Lublin 2008, s. 63-74, gdzie szerzej na temat znaczenia pamięci w odniesieniu do pomników przeszłości, w kontekście dzieła Riegla.

⁸ W. Frodl, *Pojęcia i kryteria wartościowania zabytków...* op. Cit., s. 15.

⁹ W. Frodl, *Pojęcia i kryteria wartościowania zabytków...* op. Cit., s. 15.

PRACOWNIA
KONSERWACJI
ARCHITEKTURY
MALARSTWA
I RZEŹBY

RESTAURO Sp. z o.o.
ul. Wola Zamkowa 6
87 - 100 Toruń
+48 56 / 621-12-40
restauro@restauro.pl

www.restauro.pl

ANEKS I

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot. 1 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Widok ogólny w kierunku południa. Widoczny podział kwatery na dwie części – wyższą z nagrobkami: Kunegundy Mioduskiej, Korduli Chełmickiej, Anny Karnkowskiej, Ignacego Chełmickiego, Władysławy Marii Chełmickiej; Władysławy Chełmickiej i Adolfa Chełmickiego, niższą z płytami nagrobnymi Adriana Chełmickiego i Janiny Wybickiej

Fot. 2 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Widok ogólny od zachodu. Widoczna zdegradowana konstrukcja muru oporowego, pełniącego jednocześnie rolę podwaliny pod ogrodzenie, zachowane szczątkowo. Fundament muru ułożony był w kilku warstwach z kamieni polnych, na nim ułożono warstwę wyrównawczą z cegieł i wylano betonową podwalinę

Fot. 3 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Widok ogólny od zach., odcinek płn. - zach. Widoczna zdegradowana konstrukcja muru oporowego, pełniącego jednocześnie rolę podwaliny pod ogrodzenie, zachowane szczątkowo. Fundament muru ułożony był w kilku warstwach z kamieni polnych, na nim ułożono warstwę wyrównawczą z cegieł i wylano betonową podwalinę

Fot. 4 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Widok ogólny od płn.-zach. Widoczna zdegradowana konstrukcja muru oporowego, pełniącego jednocześnie rolę podwaliny pod ogrodzenie, po stronie północnej zachowane w całości razem z furtką. Fundament muru ułożony był w kilku warstwach z kamieni polnych, na nim ułożono warstwę wyrównawczą z cegieł i wylano betonową podwalinę. Żeliwne, obecnie silnie skorodowane przęsła zaopatrzone we wsporniki, które wpuszczone są w betonową podwalinę

Fot. 5 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Widok centralnej kompozycji kwatery z grupą aniołów pod krzyżem od pld.

Fot. 6 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Rzeźba przedstawiająca Anioła Smutku. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii głowy, skrzydeł i ramion postaci oraz w dole szaty i gałązek palmy i lauru. Podstawa z ciemnego, polerowanego kamienia w stanie dobrym

Fot. 7 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od zach. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii głowy, skrzydeł i ramion postaci oraz w dole szaty i gałązki palmy – spękanej w partii łodygi. Podstawa z ciemnego, polerowanego kamienia w stanie dobrym

Fot. 8 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od strony pód. - zach. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii skrzydeł. Widoczne zarysowania kamienia w środkowej partii pleców, w poprzek fałd szaty. Krzyż i podstawa z ciemnego, polerowanego kamienia w stanie dobrym

Fot. 9 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od pld. Widoczny słup krzyża w stanie dobrym, wykonany z tego samego, polerowanego kamienia jak podstawa, również w stanie dobrym; widoczny odprysk górnego pld. – zach. narożnika podstawy

Fot. 10 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od wsch. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii głowy, skrzydeł i ramion postaci oraz w dole szaty i gałązki lauru. Widoczne zarysowania i pęknięcia w partii ręki anioła, fałd szat i gałązki lauru oraz drobne odpryski kamienia

Fot. 11 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od ptn., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego. Widoczne zarysowania i pęknięcia w partii ręki anioła, fałd szat i gałązki lauru oraz drobne odpryski kamienia

Fot. 12 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od ptn, fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego. Widoczne zarysowania i pęknięcia w partii fałd szat i gałązki lauru oraz drobne odpryski kamienia

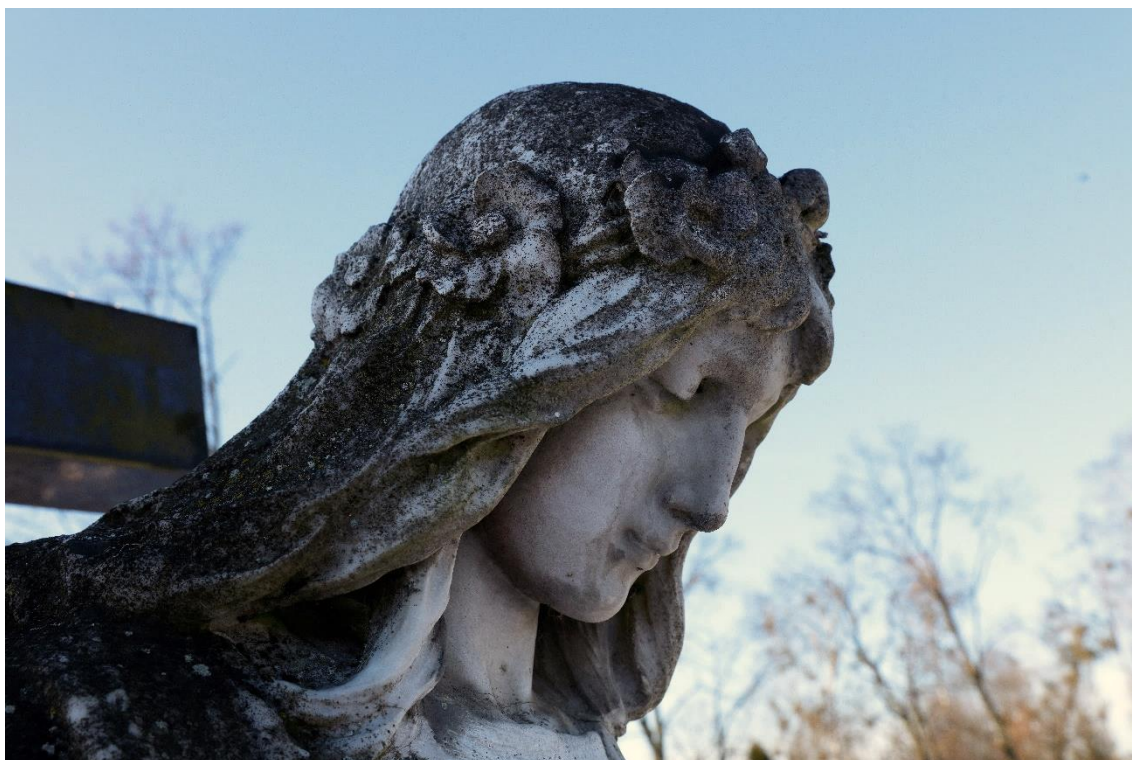
Fot. 13 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od ptn., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego. Widoczne zarysowania gałązki palmy oraz szaty anioła

Fot. 14 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od strony półn. – zach., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego. Widoczne zarysowania i pęknięcia w partii gałązki palmy

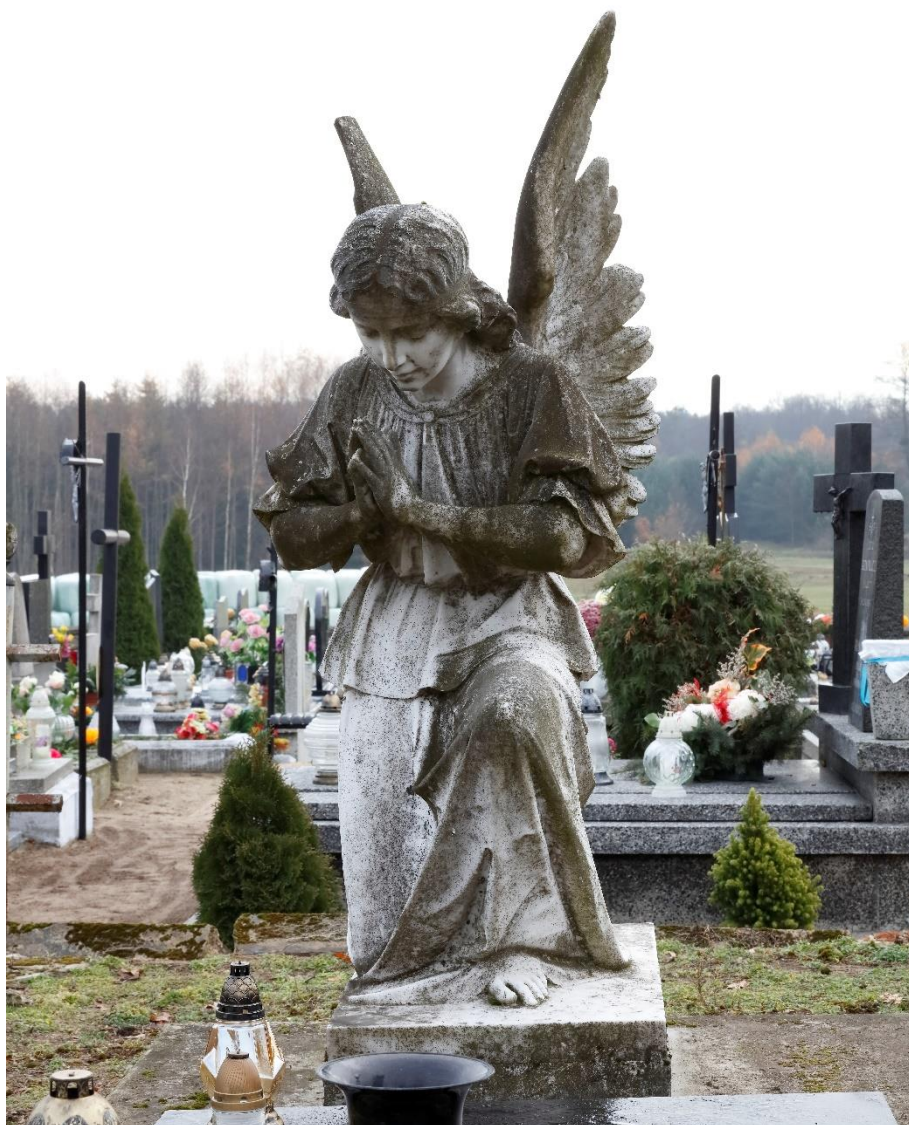
Fot. 15 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, widok od strony półn. – zach., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego. Widoczne zarysowania i pęknięcia w partii fałd, gałązki palmy oraz skrzydła

Fot. 16 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Smutku, głowa, widok od strony płn. - wsch. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego. Modelunek detali rzeźbiarskich głowy w partii wieńca z kwiatów zmiękczonej z powodu destrukcji powierzchni marmuru trawionej produktami metabolizmu mikroorganizmów, wymywanej przez wodę opadową. Oryginalny poler zachowany w głębokich partiach modelunku – w partii podbródka, okolicach wewnętrznych kącików oczodołów. Widoczne zarysowania i pęknięcia w partii szyi i włosów

Fot. 17 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona wschodnia kompozycji, widok od płu. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii głowy, skrzydeł, ramion, rąk postaci oraz na udzie ugiętej nogi i podstawie rzeźby. Widoczny znaczny ubytek końcówki skrzydła

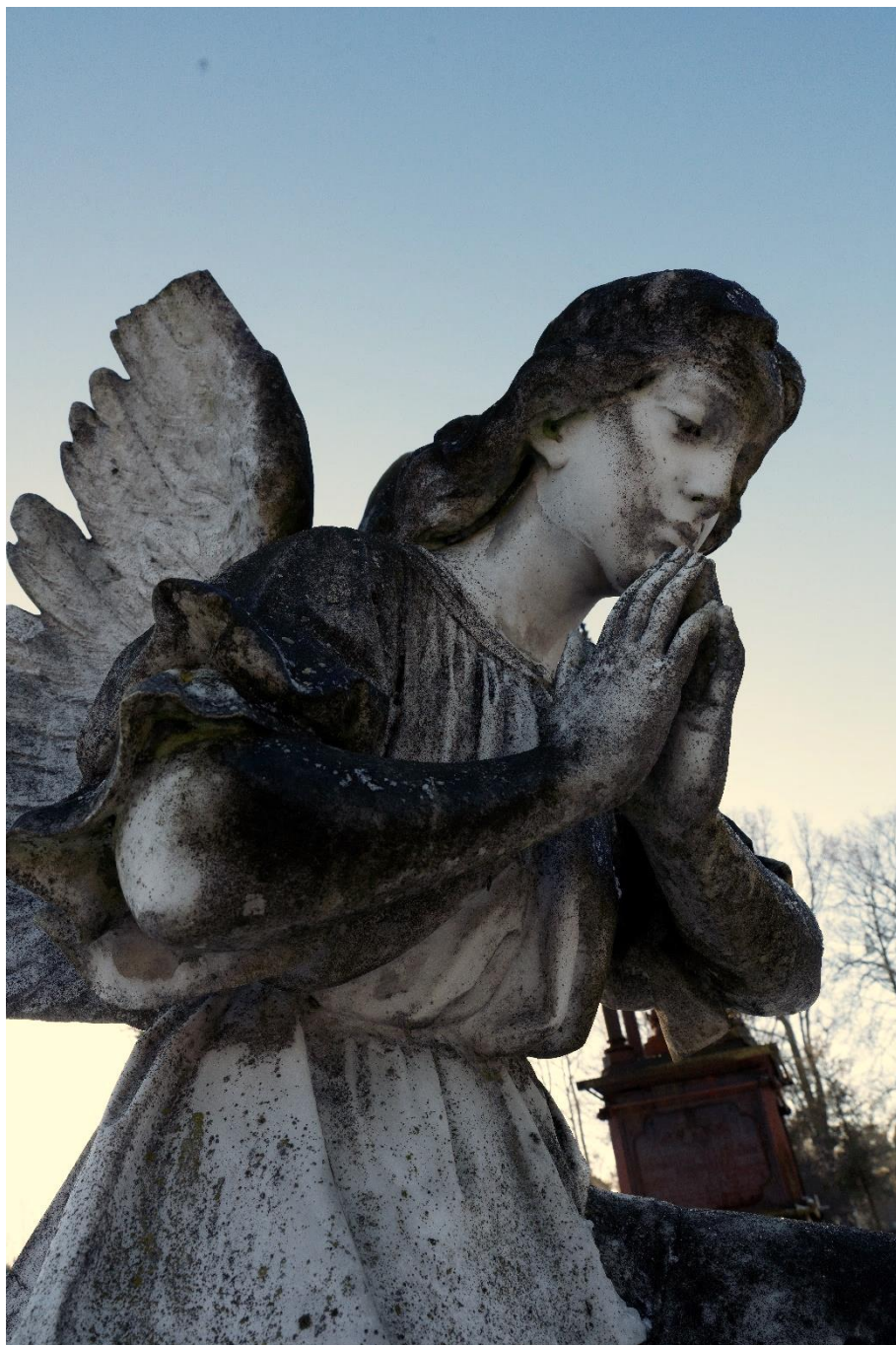
Fot. 18 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona wsch. kompozycji, widok od strony zach. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii głowy, skrzydeł, ramion, rąk postaci oraz na udzie ugiętej nogi i podstawie rzeźby. Widoczny znaczny ubytek końcówki skrzydła

Fot. 19 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona wsch. kompozycji, widok od pld. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii głowy, skrzydeł, ramion, rąk postaci oraz na udzie ugiętej nogi i podstawie rzeźby

Fot. 20 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona wsch. kompozycji, widok od strony wsch. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii głowy, skrzydeł i pleców oraz podstawie rzeźby. Widoczny znaczny ubytek końcówki prawego skrzydła

Fot. 21 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona wsch. kompozycji, widok od strony pñ. – zach., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarżała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii głowy, skrzydeł, ramion, rąk postaci. Widoczny znaczny ubytek końcówki prawego skrzydła

Fot. 22 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona wsch. kompozycji, widok od zach., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii włosów, skrzydeł, ramion i rąk postaci. Szczegóły modelunku włosów ujętych w opaskę zmiękczone i nieco zatarte z powodu destrukcji powierzchni marmuru trawionej produktami metabolizmu mikroorganizmów, a następnie wymywanej przez wodę opadową

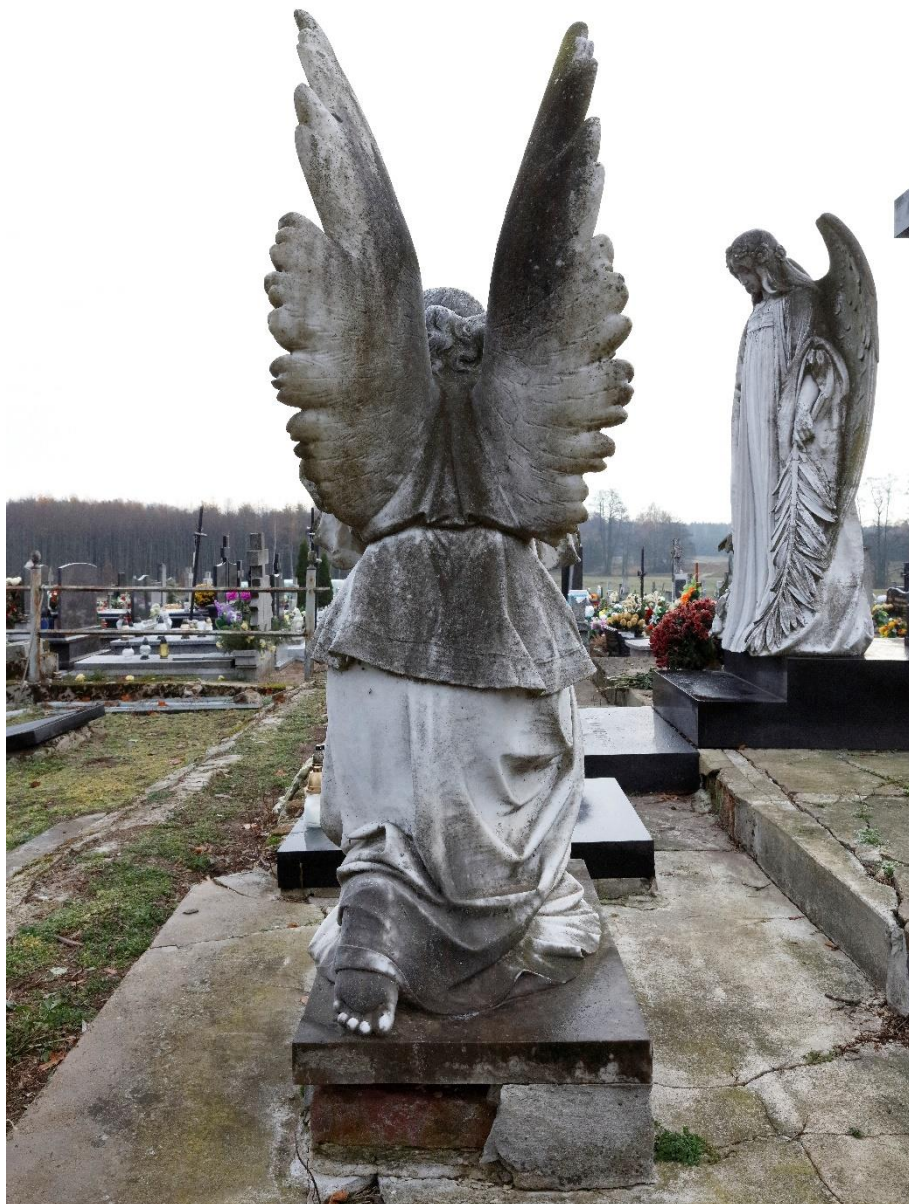
Fot. 23 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona zach. kompozycji, widok od płu. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii włosów, skrzydeł, ramion, rąk postaci oraz na kolanie ugiętej i stopie klęczącej nogi oraz podstawie rzeźby

Fot. 24 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona zach. kompozycji, widok od wsch. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii włosów, skrzydeł, ramion, rąk postaci oraz na kolanie ugiętej nogi i podstawie rzeźby. Beton podwaliny rzeźby odspaja się i odpada od ceglanego trzonu

Fot. 25 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona zach. kompozycji, widok od pld. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii włosów, skrzydeł, ramion, rąk postaci oraz na kolanie ugiętej i stopie klęczącej nogi oraz podstawie rzeźby. Beton podwaliny rzeźby odpaja się, pęka i odpada od ceglanego trzonu

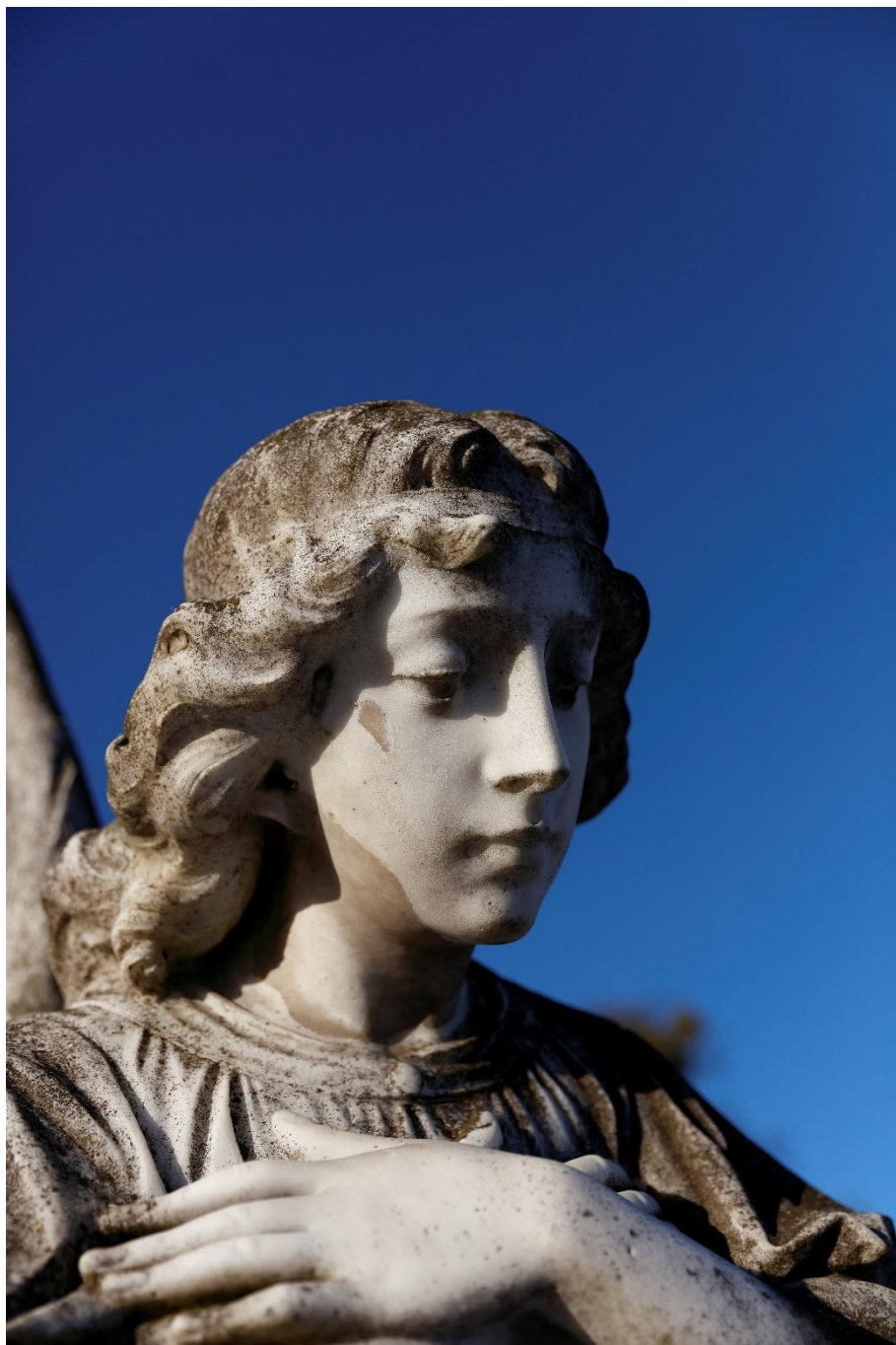
Fot. 26 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona zach. kompozycji, widok od zach. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii włosów, skrzydeł, pleców, dołu szaty, stopy oraz podstawie rzeźby. Beton podwaliny rzeźby odspaja się i odpada od ceglanego trzonu

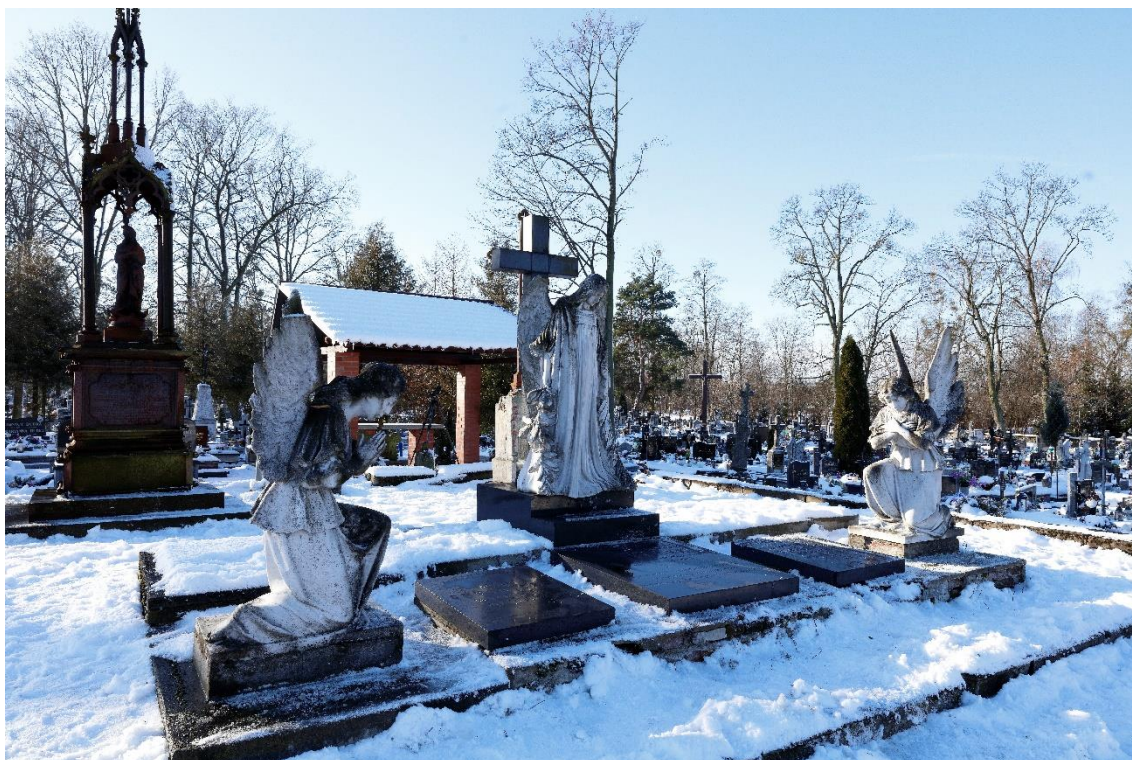
Fot. 27 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona zach. kompozycji, widok od wsch., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii włosów, skrzydeł, ramion, rąk postaci oraz na kolanie ugiętej nogi. Na podbródku i szyi zachowany oryginalny poler marmuru

Fot. 28 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona zach. kompozycji, widok od pód. – wsch., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarżała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii włosów, skrzydeł, ramion i rąk. Modelunek włosów na czubku głowy zmięczony i nieco zatarty z powodu destrukcji powierzchni marmuru trawionej produktami metabolizmu mikroorganizmów, wmywanej przez wodę opadową. Na podbródku i szyi zachowany oryginalny poler marmuru

Fot. 29 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Postać Anioła Modlitwy, strona zach. kompozycji, widok od wsch., fragment. Powierzchnia marmuru szorstka i matowa, poszarzała, pokryta koloniami mikroorganizmów i nawarstwieniami typu atmosferycznego – najbardziej intensywnie w partii włosów, skrzydeł, ramion i rąk. Modelunek włosów na czubku głowy zmięczony i nieco zatarty z powodu destrukcji powierzchni marmuru trawionej produktami metabolizmu mikroorganizmów, wymywanej przez wodę opadową. Na podbródku i szyi zachowany oryginalny poler marmuru

Fot. 30 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Widok ogólny centralnej kompozycji z płytami nagrobnymi Adolfa Chełmickiego, Władysławy Chełmickiej oraz Władysławy Marii Chełmickiej z czarnego, polerowanego kamienia w stanie dobrym

Fot. 31 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Płyta nagrobna Adriana Chełmickiego wykonana z czarnego, polerowanego kamienia w stanie dobrym

Fot. 32 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Widok ogólny od płu. Całość silnie skorodowana, na szorstkiej i porowatej powierzchni żeliwa bytują kolonie mikroorganizmów. Nagrobek w formie smukłej kapliczki wychylony, widoczne ubytki kwiatonów wieńczących osie łuki baldachimu

Fot. 33 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Widok ogólny od zach. Całość silnie skorodowana, na szorstkiej i porowatej powierzchni żeliwa bytują kolonie mikroorganizmów. Nagrobek w formie smukłej kapliczki wychylony, widoczne ubytki kwiatonów wieńczących ośle łuki baldachimu

Fot. 34 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Widok ogólny od pld. Całość silnie skorodowana, na szorstkiej i porowatej powierzchni żeliwa bytują kolonie mikroorganizmów. Nagrobek w formie smukłej kapliczki wychylony, elementy cokołu spięte skręconymi obejmami, widoczne ubytki kwiatonów wieńczących ośle łuki baldachimu

Fot. 35 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Widok ogólny od wschodu. Całość silnie skorodowana, na szorstkiej i porowatej powierzchni żeliwa bytują kolonie mikroorganizmów. Nagrobek w formie smukłej kapliczki wychylony, elementy cokołu spięte skręconymi obejmami, w płytach cokołu ubytki. Widoczne braki kwiatonów wieńczących ośle łuki baldachimu

Fot. 36 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Widok baldachimu zwieńczonego ażurową fialą od pld. – zach. Całość silnie skorodowana, na szorstkiej i porowatej powierzchni żeliwa bytują kolonie mikroorganizmów. Widoczne ubytki kwiatonów wieńczących ośle łuki baldachimu

Fot. 37 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Widok figury MB Niepokalanej. Figura silnie skorodowana, na szorstkiej i porowatej powierzchni żeliwa bytują kolonie mikroorganizmów. Widoczne pęknięcia i przemieszczenia składowych elementów podstawy pod rzeźbę i baldachim

Fot. 38 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Fragment bazy kolumny baldachimu – całkowicie skorodowanej, z wżerami i ubytkami

Fot. 39 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Fragment bazy kolumny baldachimu – całkowicie skorodowanej, z wżerami i ubytkami oraz poważnymi pęknięciami. Na powierzchni żeliwa bytują mikroorganizmy

Fot. 40 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Fragment cokołu z tablicą inskrypcyjną. Elementy cokołu spięte skręconymi obejmami. Powierzchnia skorodowana i pokryta grubą warstwą kolonii mikroorganizmów

Fot. 41 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Fragment cokołu, ściana zach. Elementy cokołu spięte skręconymi obejmami, silnie spękanie. Powierzchnia skorodowana i pokryta grubą warstwą kolonii mikroorganizmów. Widoczne wyraźne wychylenie kapliczki oraz szczelina pomiędzy stopniami podstawy

Fot. 42 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Fragment cokołu, ściana płd. Elementy cokołu spięte skręconymi obejmami, silnie spękane, z ubytkami. Powierzchnia skorodowana i pokryta grubą warstwą kolonii mikroorganizmów

Fot. 43 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Kunegundy z Lasockich Mioduskiej. Fragment cokołu, ściana wsch. Elementy cokołu spięte skręconymi obejmami, silnie spękanymi, z ubytkami. Powierzchnia skorodowana i pokryta skupiskami kolonii mikroorganizmów

Fot. 44 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Korduli z Lasockich Chełmickiej, Anny z Mioduskich Karnkowskiej, Ignacego Chełmickiego w formie krzyża. Widok od płn. Żelwny krzyż skorodowany, jego trzpień rozsadził ceglany cokół powodując pionowe pęknięcie przez całą wysokość cokołu. Brak tablicy inskrypcyjnej

Fot. 45 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Nagrobek Korduli z Lasockich Chełmickiej, Anny z Mioduskich Karnkowskiej, Ignacego Chełmickiego w formie krzyża. Widok od pld. Żelwny krzyż skorodowany, jego trzpień rozsadził ceglany cokół powodując pionowe pęknięcie przez całą wysokość cokołu. Betonowy tynk odspojony odpada od ceglanoego trzonu

Fot. 46 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Widok żeliwnego ogrodzenia w kierunku półn. Fragment z zachowanym dawnym wejściem. Całość skorodowana

Fot. 47 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwaterna grobowa rodziny Chełmickich. Widok styku żeliwnego ogrodzenia z wtórnym ogrodzeniem stalowym wzdłuż wschodniej granicy kwatery

Fot. 48 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Widok żeliwnego ogrodzenia w kierunku płu. Fragment z zachowanym dawnym wejściem. Całość skorodowana. Widoczna betonowa podwalina

Fot. 49 Cmentarz parafialny w Skrwilnie. Kwatera grobowa rodziny Chełmickich. Fragment żeliwnego ogrodzenia od strony licowej

PRACOWNIA
KONSERWACJI
ARCHITEKTURY
MALARSTWA
I RZEŹBY

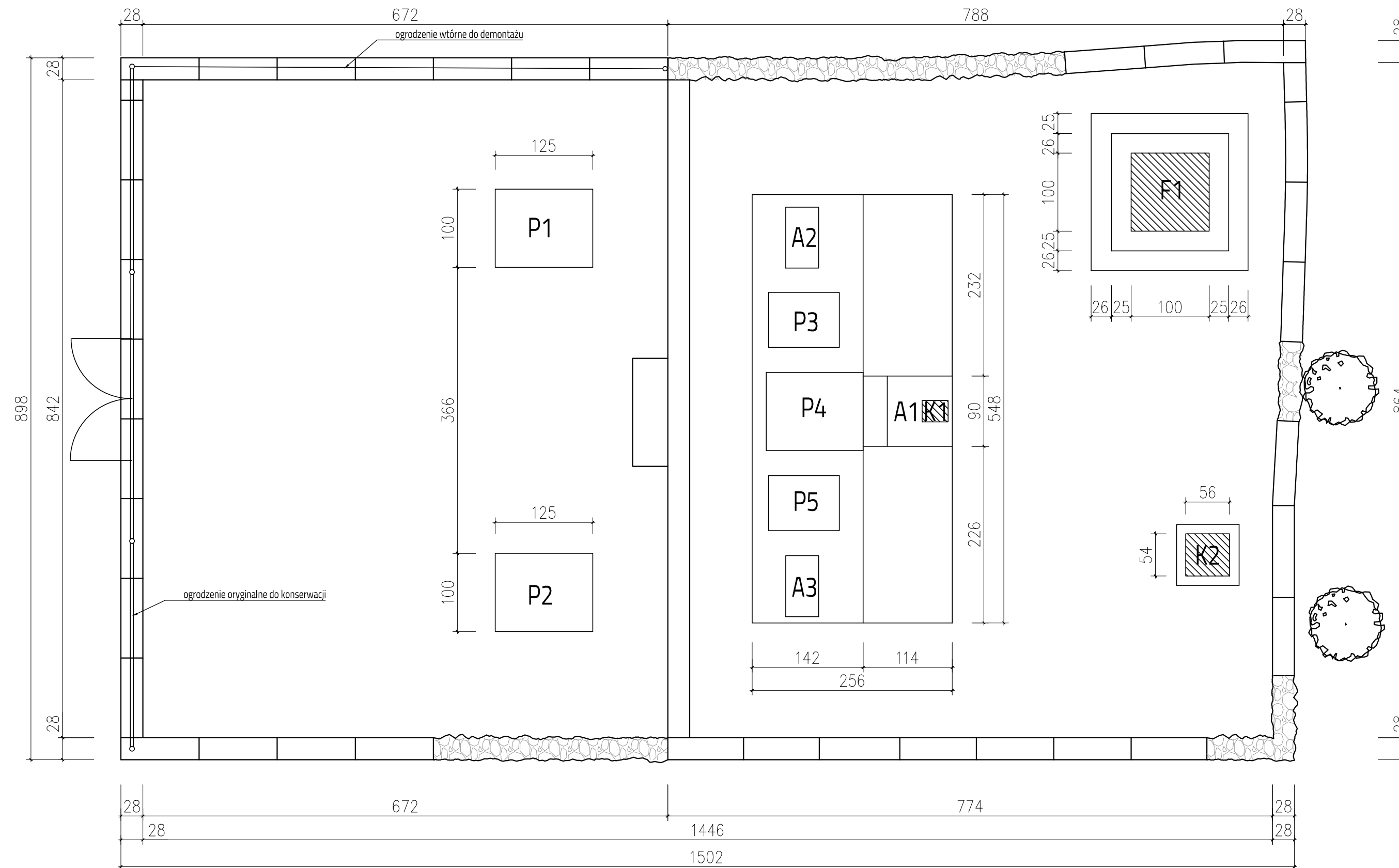
RESTAURO Sp. z o.o.
ul. Wola Zamkowa 6
87-100 Toruń
+48 56 / 621-12-40
restauro@restauro.pl

www.restauro.pl

ANEKS II

RYSUNKI PROJEKTOWE

Inwentaryzacja

LEGENDA:

- P1-P5 – płyty nagrobne
- A1-A3 – rzeźby – anioły
- K1 – krzyż kamienny
- K2 – krzyż z cokołem ceglanym
- F1 – żeliwna kapliczka

– zniszczone partie fundmentu ogrodzenia

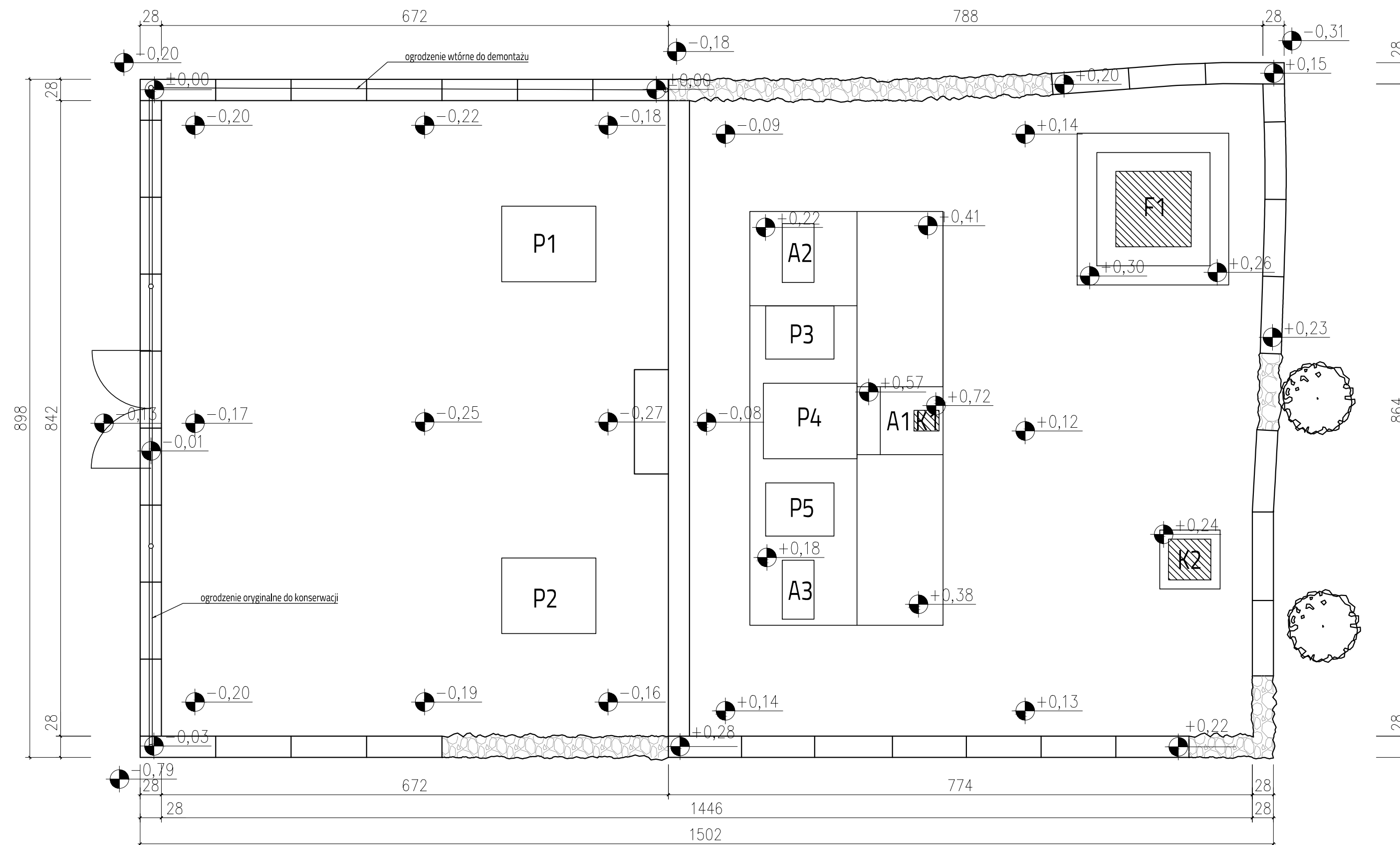
– pniaki (karpy) drzew do usunięcia

– bramka wejściowa (wejście do kwatery)

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNIE		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy:	Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta	
Opracowanie:	Inwentaryzacja	skala
Kreślił:	Rafał Górniewicz	1:50
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	nr rys. 1
Toruń, styczeń 2017 r.		

RESTAURO

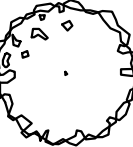
Inwentaryzacja wysokościowa

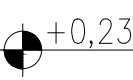

LEGENDA:

P1–P5 – płyty nagrobne
 A1–A3 – rzeźby – anioły
 K1 – krzyż kamienny
 K2 – krzyż z cokołem ceglanym
 F1 – żeliwna kapliczka

 – zniszczone partie fundmentu ogrodzenia

 – pniaki (karpy) drzew do usunięcia

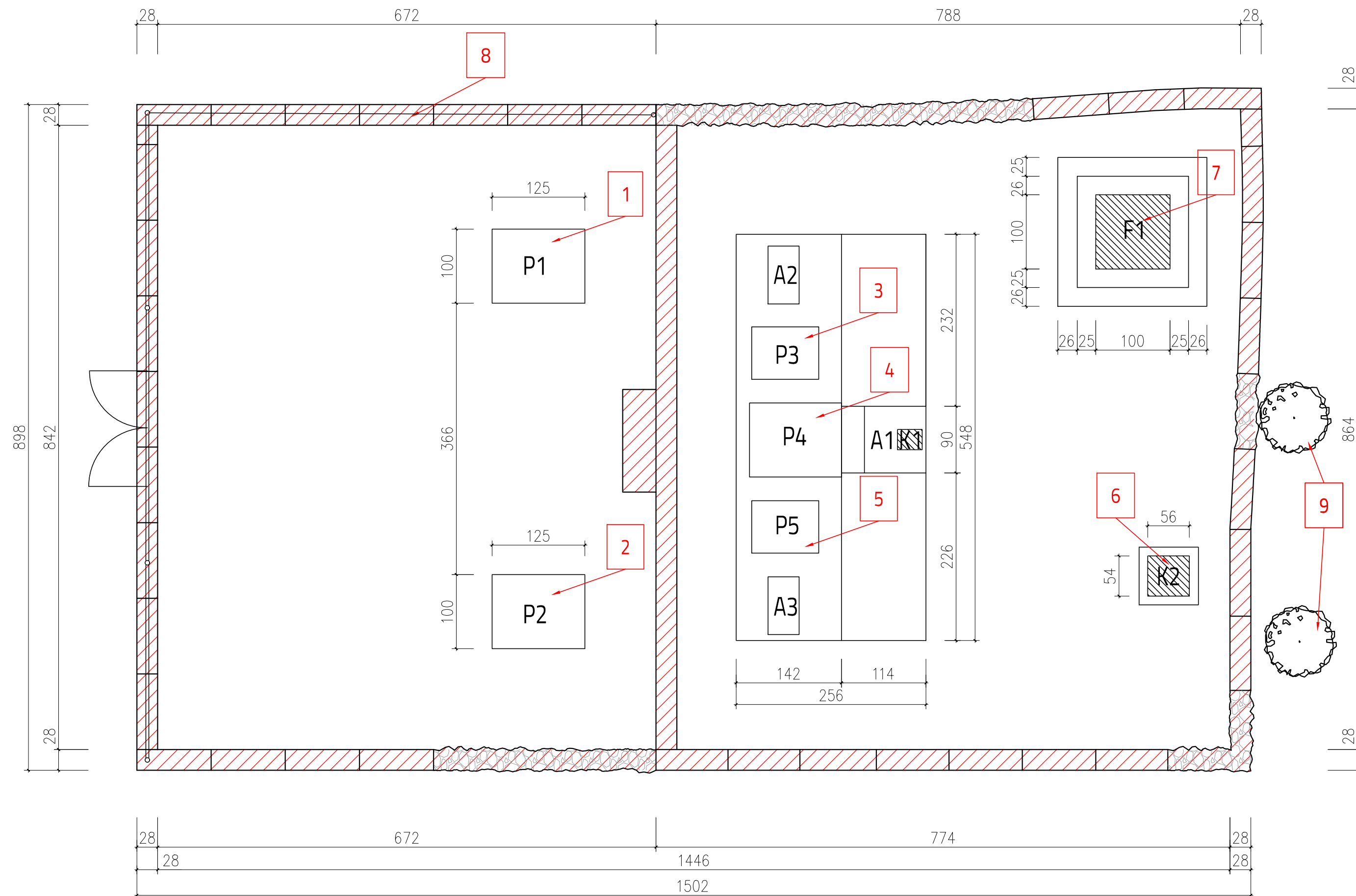
 +0,23 – rzędne wysokościowe w lokalnym układzie współrzędnych

 – bramka wejściowa (wejście do kwatery)

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNIE		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy:	Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniiewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta	
Opracowanie:	Inwentaryzacja wysokościowa	skala 1:50
Kreślił:	Rafał Górniiewicz	nr rys. 2
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Toruń, styczeń 2017 r.		

RESTAURO

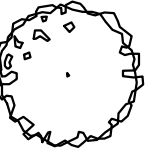
Plan rozbiórek i demontaży

LEGENDA:

- P1-P5 – płyty nagrobne
- A1-A3 – rzeźby – anioły
- K1 – krzyż kamienny
- K2 – krzyż z cokołem ceglany
- F1 – żeliwna kapliczka

 – zniszczone partie fundmentu ogrodzenia

 – pniaki (karpy) drzew do usunięcia

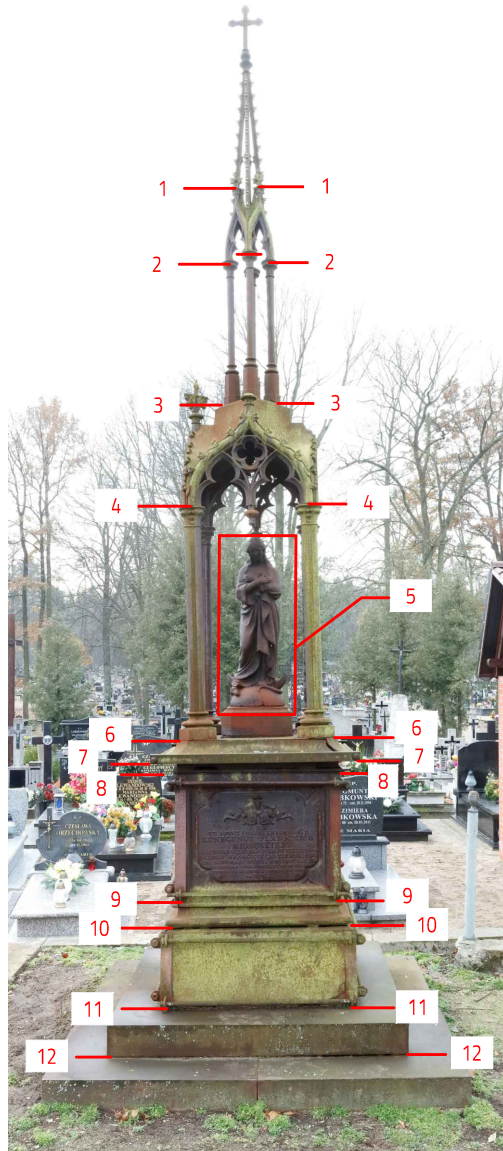
Kolejność demontażu:

- 1 – płyta nagrobna
- 2 – płyta nagrobna
- 3 – płyta nagrobna
- 4 – płyta nagrobna
- 5 – płyta nagrobna
- 6 – krzyż z cokołem
- 7 – kapliczka żeliwna
- 8 – rozbiórka ogrodzenia/fundmentu ogrodzenia
- 9 – usunięcie pniaków (karp) drzew

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNIE		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy:	Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniiewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta	
Opracowanie:	Plan rozbiórek i demontaży	skala 1:50
Kreślił:	Rafał Górniiewicz	
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	nr rys. 3
Toruń, styczeń 2017 r.		

RESTAURO

Schemat demontażu - kapliczka żeliwna

UWAGI:

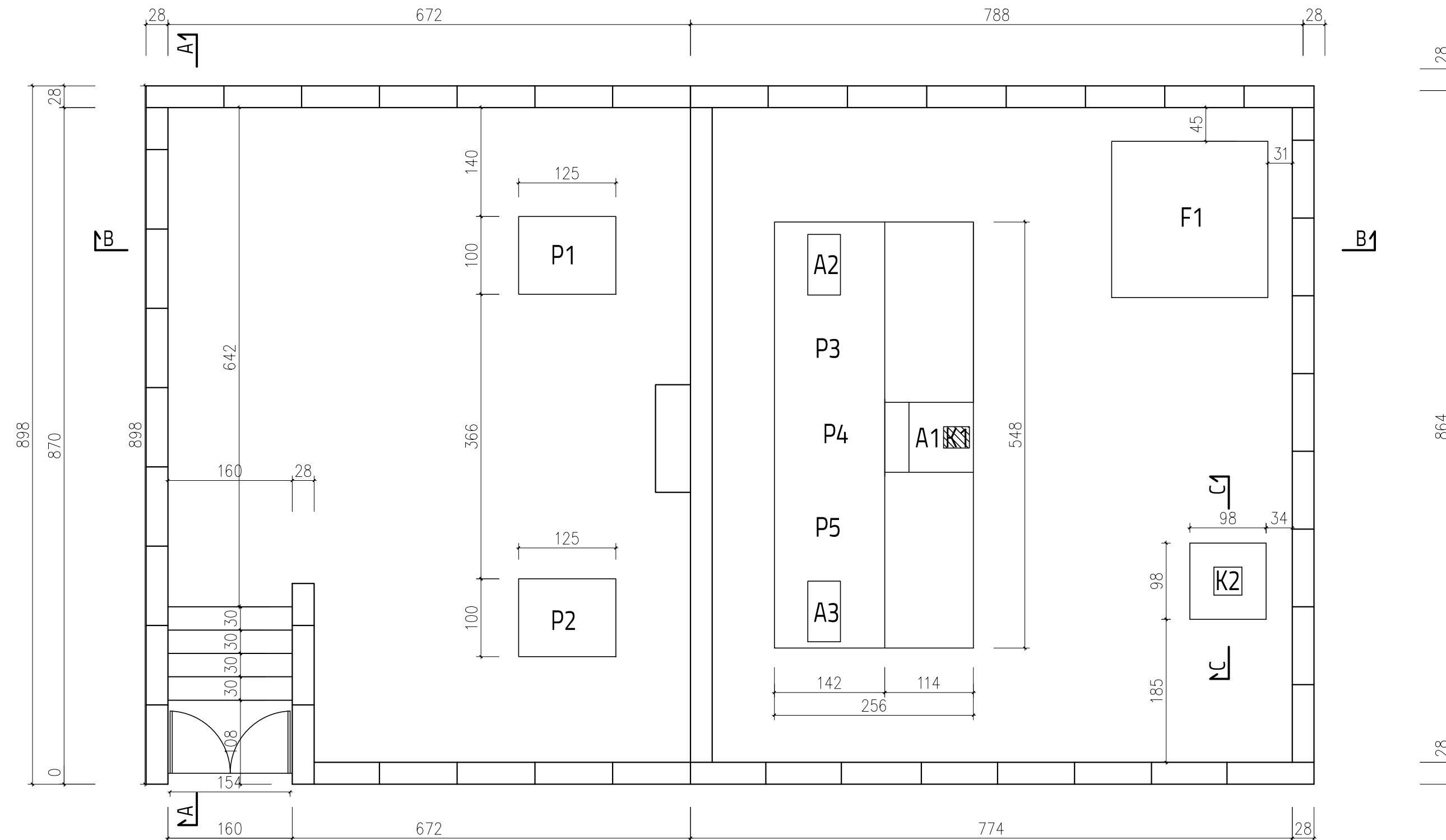
W trakcie demontażu zachować szczególną ostrożność z uwagi na stan zachowania materiału (żeliwa) z jakiego wykonana jest kapliczka.

Symbolami numerycznymi wskazano sugerowane miejsca demontażu, tj. połączeń poszczególnych elementów składowych

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNIE		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy:	Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta	
Opracowanie:	Schemat demontażu - kapliczka żeliwna	skala 1:40
Kreślił:	Rafał Górniewicz	
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	nr rys. 4
Toruń, styczeń 2017 r.		

RESTAURO

Konceptcja wejścia do kwatery grobowej

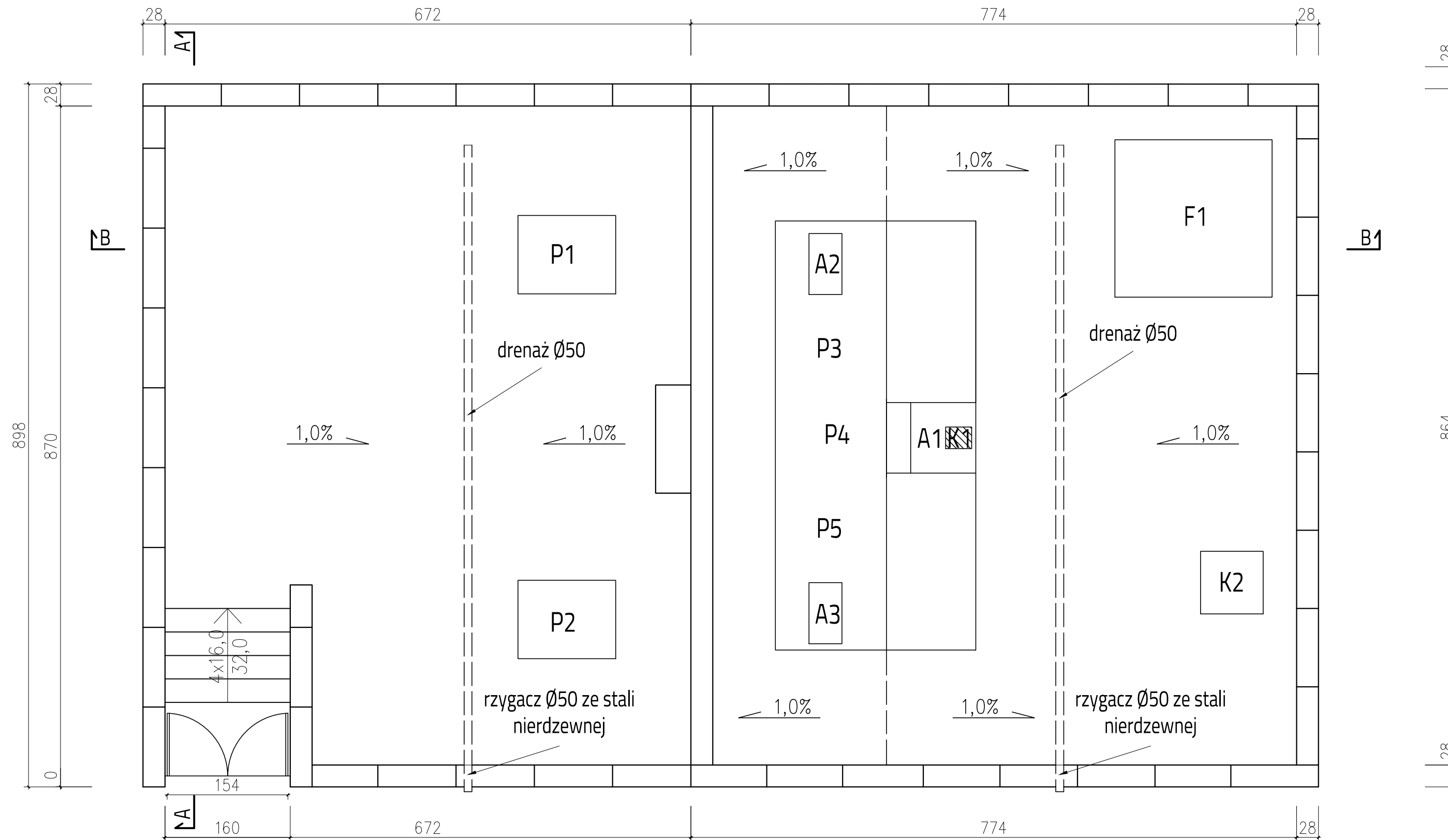
UWAGI:

Pierwotnie wejście do kwatery grobowej znajdowało się na północnym boku, umiejscowione centralnie. Natomiast w przedstawionej koncepcji znajdować się będzie w narożniku północno-zachodnim na ścianie zachodniej. Rozwiązanie to pozwoli na łatwy dostęp do kwatery grobowej z alejki głównej cmentarza. Do wnętrza prowadzić będą schody umieszczone za przeniesioną (oryginalną wykonaną z żeliwa) bramką otwieraną do wewnątrz.

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNIE		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy:	Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta	
Opracowanie:	Konceptcja wejścia do kwatery	skala
Kreślił:	Rafał Górniewicz	1:50
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	nr rys. 5
Toruń, styczeń 2017 r.		

RESTAURO

Konceptcja odwodnienia

UWAGI:

Odwodnie wykonać przy pomocy rur perforowanych z PVC lub PP w osnowie z geowłókniny. Średnica sączka 50 mm.
 Podsypka oraz nadzypka z zagęszczonego piasku drobnego lub średniego
 Rury drenarskie zakończone przepustami przez murek oporowy (ścianę zachodnią) w formie rzygaczy lub rur ze stali nierdzewnej

Zachować spadek minimalny 1-2% w kierunku odprowadzenia wod

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNIE		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy:	Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta	
Opracowanie:	Konceptcja odwodnienia	skala
Kreślił:	Rafał Górniewicz	1:50
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	nr rys. 6
Toruń, styczeń 2017 r.		

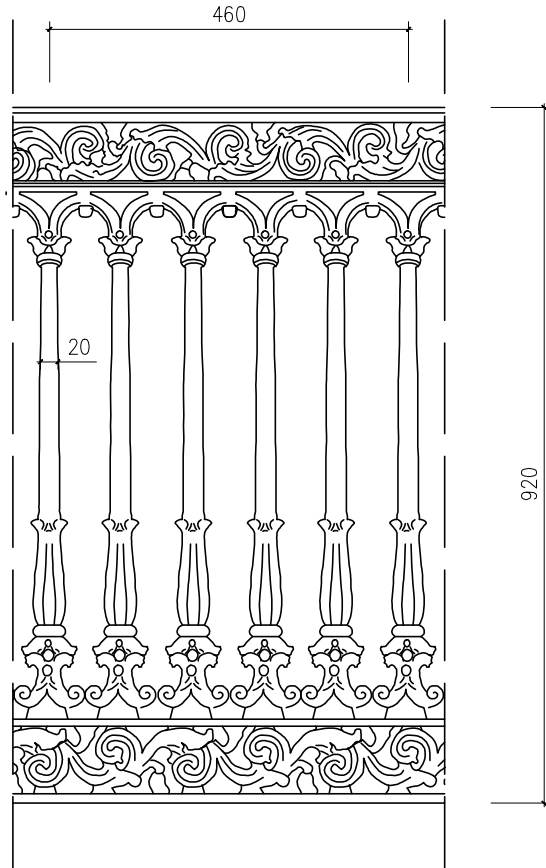
RESTAURO

Wzór ogrodzenia istniejącego

UWAGI:

Wzór ogrodzenia istniejącego.
Ogrodzenie wykonane w technice odlewu z żeliwa.

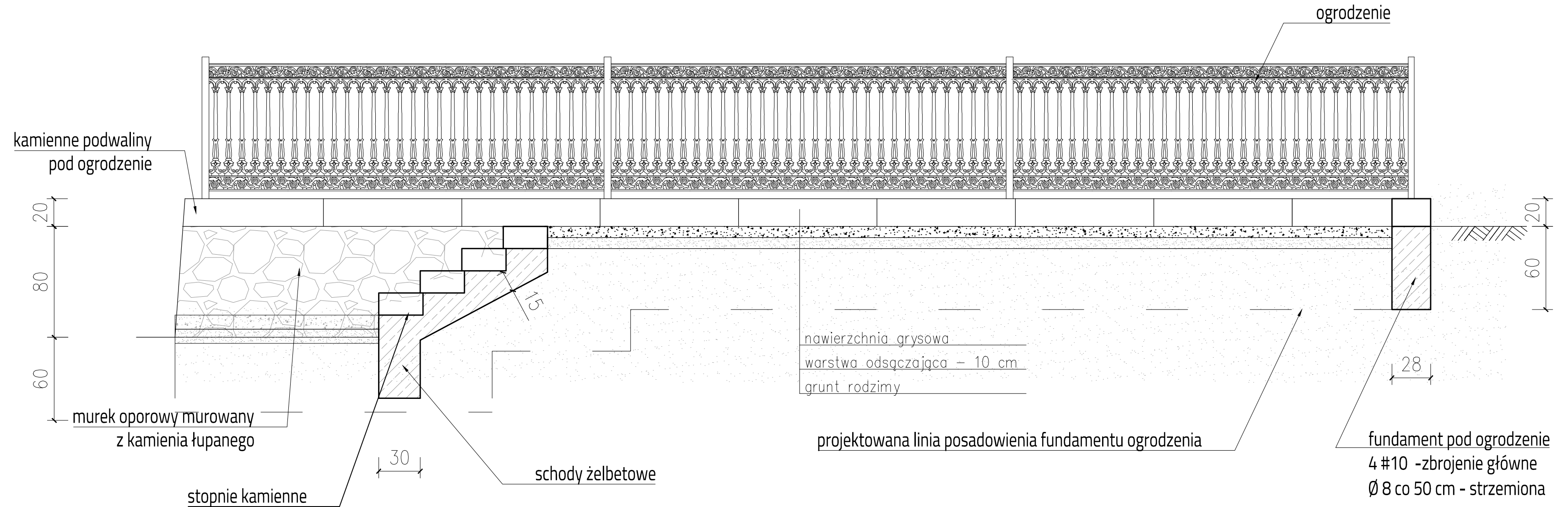
Nowe ogrodzenie wykonać na podstawie oryginalnych elementów w technice odlewu żeliwnego

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNIE		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy:	Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta	
Opracowanie:	Wzór ogrodzenia istniejącego	skala 1:10
Kreślił:	Rafał Górniewicz	
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	nr rys. 7
Toruń, styczeń 2017 r.		

RESTAURO

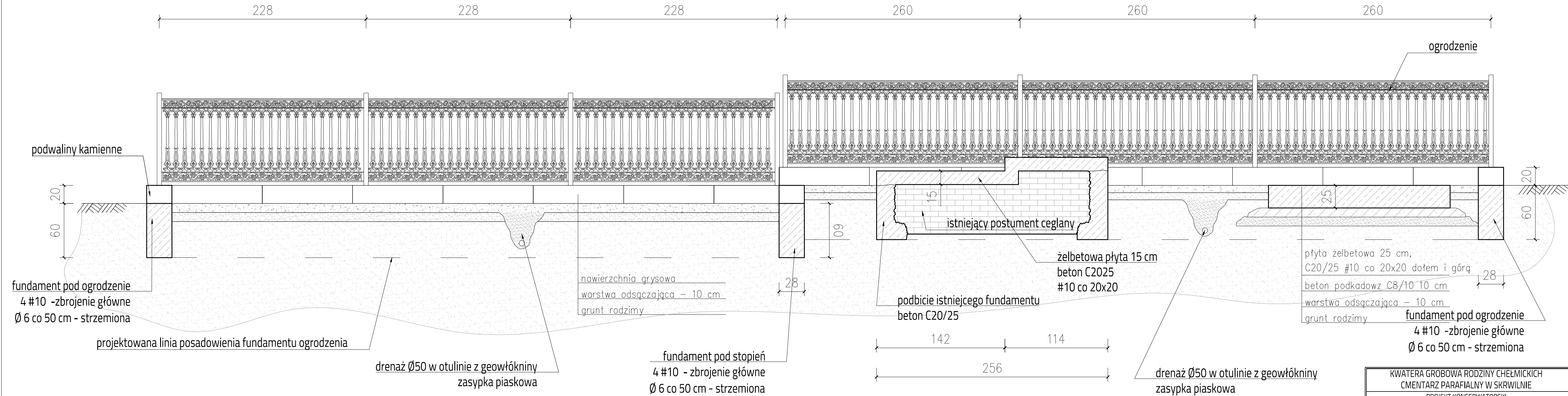
Przekrój A-A

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNO		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy:	Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta	
Opracowanie:	Przekrój A-A	skala 1:25
Kreślił:	Rafał Górniewicz	
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	nr rys. 8
Toruń, styczeń 2017 r.		

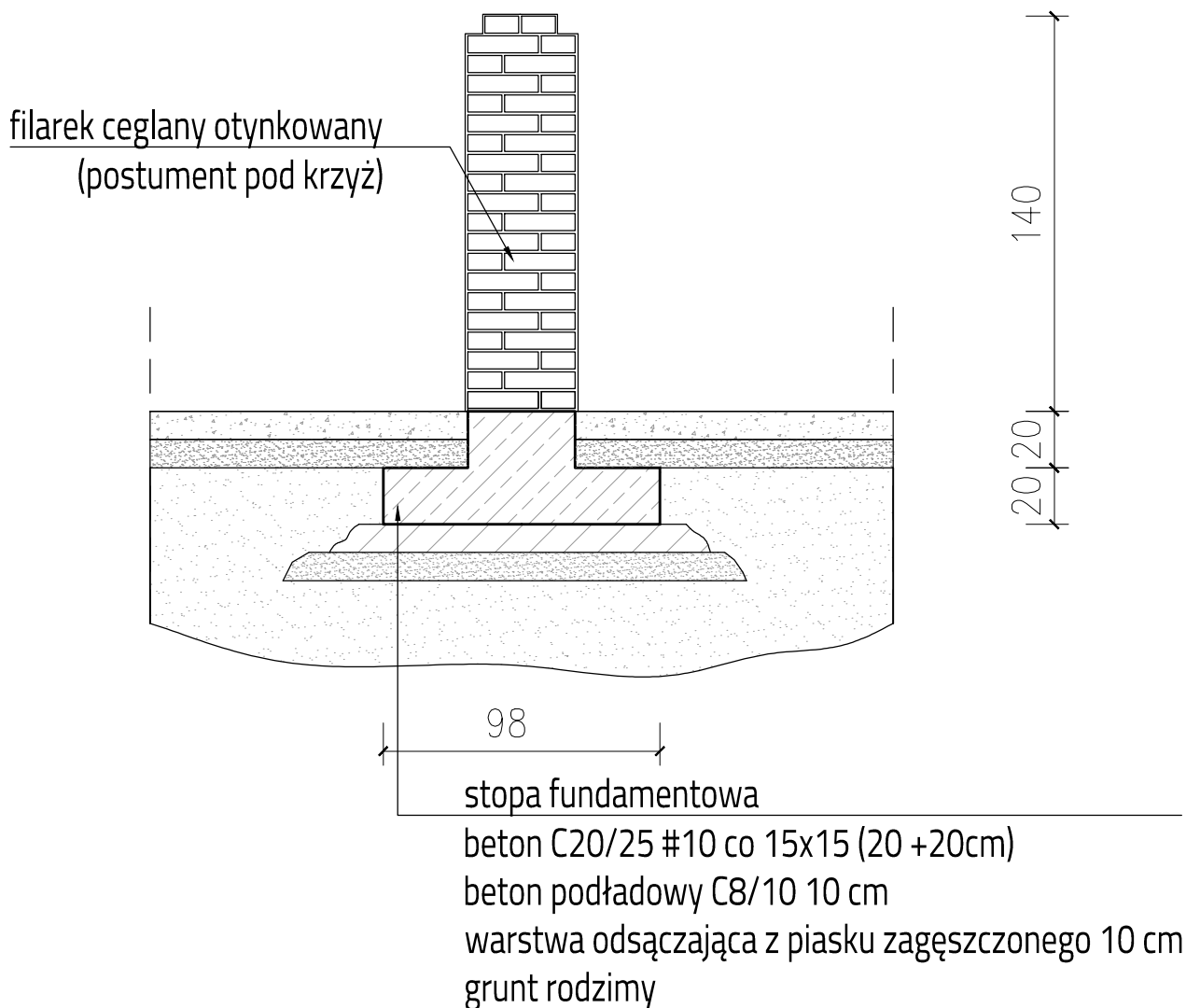

Przekrój B-B

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMICKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNO		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy: Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta		
Opracowanie:	Przekrój B-B	skala 1:25
Kreślił:	Rafał Górniewicz	nr rys. 9
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Toruń, styczeń 2017 r.		

Przekrój C-C

UWAGI:

Filarek z cegły pełnej na
zaprawie cementowo-wapiennej.
Wykończenie filarka – tynk

Po stronie północnej filarka
zamontować tablicę inskrypcyjną

KWATERA GROBOWA RODZINY CHEŁMIKICH CMENTARZ PARAFIALNY W SKRWILNIE		
PROJEKT KONSERWATORSKI		
INWESTOR:	GMINA SKRWILNO	
Wykonawca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	
Zespół projektowy: Małgorzata Dobrzyńska - Musiela Rafał Górniewicz Jędrzej Musiela Sławomir Musiela Wioleta Oberta		
Opracowanie:	Przekrój C-C	skala 1:25
Kreślił:	Rafał Górniewicz	
Jednostka opracowująca:	RESTAURO SP. Z O.O. ul. Wola Zamkowa 6, 87-100 Toruń	nr rys. 10
Toruń, styczeń 2017 r.		

RESTAURO

PRACOWNIA
KONSERWACJI
ARCHITEKTURY
MALARSTWA
I RZEŹBY

RESTAURO Sp. z o.o.
ul. Wola Zamkowa 6
87 - 100 Toruń
+48 56 / 621-12-40
restauro@restauro.pl

www.restauro.pl

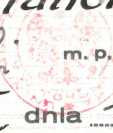

ANEKS III

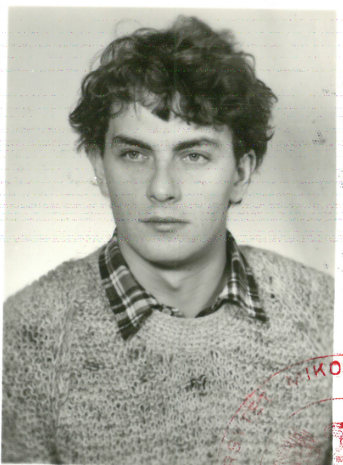
UPRAWNIENIA ZESPOŁU PROJEKTOWEGO

Małgorzata Dobrzyńska-Musiela
podpis

Nr 1289
(numer dyplomu)

DYPLOM
Małgorzata Dobrzyńska-Musiela
urodzona dnia 4 października 1960r
w Olsztynie
odbyła studia wyższe magisterskie
dzienne na Wydziale Sztuk
Pięknych
w zakresie konserwacji i restauracji
malarstwa i rzeźby
polichromowanej
z wynikiem **bardzo dobrym**
I po spełnieniu wymogów określonych
obowiązującymi przepisami uzyskała
w dniu 16 czerwca 1986r. tytuł
magistra sztuki w zakresie
konserwacji malarstwa i rzeźby
polichromowanej
REKTOR m.p.
Toruń dnia 16.06 1986

Sławomir Musiela
podpis

Nr 1160
(numer dyplomu)

DYPLOM
Sławomir Piotr Musiela
urodzony dnia 18 sierpnia 1959r
w Toruniu
odbył studia wyższe magisterskie
dzienne na Wydziale Sztuk
Pięknych
w zakresie konserwacji i restauracji
elementów i detali
architektonicznych
z wynikiem **dosłatecznym**
I po spełnieniu wymogów określonych
obowiązującymi przepisami uzyskał
w dniu 13 grudnia 1983r. tytuł
magistra sztuki w zakresie
konserwacji elementów i detali
architektonicznych
REKTOR m.p.
Toruń dnia 20.01 1984r.